

Harmaan talouden selvitysyksikkö

23. lokakuuta 2013

SELVITYS 16/2013

ROMUKAUPPA

Harmaan talouden selvitysyksikkö		Julkaisu-aika 23.10.2013	
Tekijä Sari Knaapi Kirsi Ristola		Julkisuus Asiakirja on julkinen	
Julkaisun nimi Romukauppa			
Julkaisutapa sähköinen		Sivuja 36	Liitteitä
Lisätietoja mediallyle: Johtaja Janne Marttinen, puh. 020 612 6066 Apulaisjohtaja Marko Niemelä, puh. 020 612 6070			
Velvoitteidenhoitoselvityksen voi pyytää ilmiöselvityksessä kuvatun ryhmän perusteella (Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010) 5:3 §)			

Tiivistelmä

Selvityksessä kartoitetaan romualan verotarkastuksissa ilmenneitä harmaan talouden tekotapoja ja niiden vaikutusta erityisesti arvonlisäveron kertymään. Selvityksessä pohditaan myös käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamista metalliromun kauppaan Suomessa – kuinka laajaa yritysjoukkoa käännetty arvonlisäverovelvollisuus koskisi ja kuinka suuri hyöty lainmuutoksella voitaisiin saavuttaa.

Verotarkastusten keskeiset havainnot liittyvät yritysten harjoittamaan salattuun myyntiin, perusteetomien arvonlisäverovähennysten tekemiseen sekä veron ilmoittamisen ja maksamisen laiminlyönteihin. Harmaan talouden toiminnassa käytetään hyväksi kuittikauppiaita ja bulvaaneja.

Selvityksessä on kuvattu metalliromun tyypillistä kierrätys- ja myyntiketjua ja muodostettu siihen kuuluville yrityksille niiden toiminnan mukaiset roolit ”kerääjä”, ”romukauppias” ja ”tukkukauppias”. Roolijako perustuu verotarkastuksista saatuihin havaintoihin yritysten eri tehtävistä metalliromun kierrätysketjussa.

Romukauppaa harjoittaneista verotarkastetuista yrityksistä 76 prosenttia oli harmaan talouden kohteita. Verotarkastettujen yritysten määrä on suhteellisen pieni, mistä johtuen yksin niiden perusteella ei voida yksin päätellä harmaan talouden laajuutta romualalla. Verotarkastusten tulosten yleisyyttä pyrittiin arvioimaan muodostamalla koko romualaa kuvaava kohdejoukko ja tutkimalla tilastollisesti tämän joukon taloudellista luotettavuutta.

Selvityksen kohdejoukkoon kuului kaikkiaan 1 062 yritystä, joista 652 oli tarkasteluhetkellä toimivia. Kohdejoukon yritykset jaettiin toiminnan mukaisiin rooleihin siten, että käyttöomaisuudeltaan ja palkanmaksultaan pienet yritykset luokiteltiin kerääjiksi (884 yritystä) ja suuremmat yritykset joko romukauppiiksi (174 yritystä) tai tukkukauppiiksi (4 yritystä).

Kohdejoukon tilastollinen tarkastelu tuki monilta osin verotarkastuksen havaintoja arvonlisäverotukseen liittyvistä ongelmista. Esimerkiksi kohdejoukon yrityksistä 28 prosentilla oli verovelkaa. Ongelmia esiintyi eniten rooliin ”kerääjä” kuuluvilla yrityksillä.

Romualan käännetyn verovelvollisuuden piiriin tulisi noin 15 000–17 000 yritystä vuosittain. Käännetty arvonlisäverovelvollisuus arvioitiin tehokkaaksi keinoksi kasvattaa verotuloa, koska sen myötä veron maksaminen siirtyisi lähes täysin suurille toimintansa vakiinnuttaneille yrityksille romukaupan ketjun loppupäässä. Selvityksessä arvioitiin, että metalliromukauppaan sovellettuna käännetty verovelvollisuus kasvattaisi verotuloa varovaisesti arvioiden noin 7–8 miljoonaa euroa vuodessa.

Avainsanat

Romuala, metalliromukauppa, käännetty arvonlisävero, käännetty arvonlisäverovelvollisuus

Verohallinto

Harmaan talouden selvitysyksikkö
PL 325
00052 VERO

www.vero.fi

Puhelinvaihte 020 612 000
Email htsy@vero.fi
VEROH 0126A 3.2010

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
	1.1 Selvityksen tarkoitus.....	3
	1.2 Selvityksessä käytetyt aineistot.....	3
2	METALLIN KIERRÄTYS – TOIMIALAKUVAUS	4
	2.1 Yritysten roolit metalliromun kierrätysliiketoiminnassa	4
	2.2 Romukauppaan kohdistuneet verotarkastukset.....	6
3	KOHDEJOUKKO - YRITYKSET JA NIIDEN ORGANISAATIOHENKILÖT	9
	3.1 Kohdejoukon muodostaminen	9
	3.2 Romukaupan ketjun roolit kohdejoukossa	10
	3.3 Kohdejoukon yritysten koko – liikevaihtoluokittelu.....	11
	3.4 Kohdejoukon yritysten rekisteröintiasema ja toimivuus	12
	3.5 Kohdejoukon yritysten aloitusvuosi ja elinaika.....	14
	3.6 Kohdejoukon yritysten organisaatiohenkilöt	16
4	KOHDEJOUKON YRITYSTEN TALOUDELLINEN LUOTETTAVUUS	17
	4.1 Arvonlisäverotietojen ilmoittaminen	17
	4.2 Ilmoituslaiminlyönnit ja arvioverotus.....	19
	4.3 Verovelka ja verotilin negatiivinen saldo.....	22
	4.4 Tilinpäätöstiedot.....	24
	4.5 Konkurssit	25
	4.6 Organisaatiohenkilöiden taloudellinen luotettavuus	26
5	ARVIO KÄÄNNETYN ARVONLISÄVEROVELVOLLISUUDEN VAIKUTTAVUUDESTA	28
	5.1 Käytetyn tavaran arvonlisäverotus – nykytilanne.....	28
	5.2 Käännetty arvonlisäverovelvollisuus ja sen soveltaminen.....	29
	5.3 Vaikuttavuus - lukumäärän arviointi.....	29
	5.4 Vaikutus verotuottoon – mekanismit.....	30
	5.5 Vaikutus verotuottoon – laskelmat.....	31
6	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ/YHTEENVETO	34
7	LÄHDELUETTELO.....	36
	7.1 Viranomaisaineistot	36
	7.2 Kirjalliset lähteet	36
	7.3 Haastattelut.....	36

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tarkoitus

Harmaan talouden selvitysyksikkö on yhteistyössä Verotarkastusyksikön ja Yritysverotusyksikön kanssa tehnyt selvityksen romualasta. Romualan ilmiöselvityksessä arvioidaan verotarkastuksissa esiin nousseita metalliromukauppaan liittyviä harmaan talouden ilmiöitä Suomessa. Näistä keskeisimpiä ovat arvonlisäveron rikkomukset, kuten perusteettomat vähennykset sekä ilmoitusten ja maksujen laiminlyönnit, sekä välittömän veron rikkomukset, kuten kirjanpidon laiminlyönnit ja käteiskauppa.

Selvityksen painopiste on arvonlisäveroon liittyvissä rikkomuksissa, koska keskeisenä tehtävänä on selvittää käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamista romukauppa- liiketoimintaan. Tavoitteena on erityisesti arvioida käännetyn verovelvollisuuden vaikuttavuutta romualalla – pohtia ilmiöitä, joihin lainmuutos vaikuttaisi, sekä arvioida käännetyn verovelvollisuuden vaikutusta verokertymään ja sen piiriin tulevien yritysten lukumäärää.

Romualan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on käytössä Suomen lähialueilla, mm. Ruotsissa ja Virossa. Ruotsissa metalliromukaupan käännetty arvonlisäverovelvollisuus otettiin käyttöön 1.1.2013. Selvityksessä on kuvattu Ruotsin käännetyn verovelvollisuuden peruseriaatteita ja soveltamisalaa, koska romukaupan toimintaympäristö ja rakenteet ovat Ruotsissa monilta osin samankaltaiset kuin Suomessa.

Asian taustoittamiseksi selvityksessä on kuvattu metallikierrätystoiminnan rakennetta Suomessa. Rakenteella tarkoitetaan tässä yhteydessä toimintaan osallistuvien yritysten ketjua metalliromun keräämisestä ja jalostamisesta sen uusiokäyttöön. Selvityksessä ei kuvata, mistä lähteistä ja millaisilta toimijoilta metalliromua saadaan varsinaiseen myyntiketjuun, eikä loppukäyttäjien – sulattojen ja terästehtaiden – toimintaa uusiokäytössä.

Selvityksessä muodostetaan romualan yrityksiä kuvaava kohdejoukko ja kartoitetaan siihen valittujen yritysten taloudellista luotettavuutta mm. verovelkojen, ilmoituslaiminlyöntien, konkurssitietojen ja tilinpäätöstietojen avulla. Luotettavuuden arviointia tehdään huomioiden erityisesti verotarkastuksissa havaitut arvonlisäverotuksen ongelmat. Tarkoituksena on tutkia, tukeeko laajempaan yritysjoukkoon sovellettu tilastollinen tarkastelu käsitystä verotarkastuksissa esiin nousseista ongelmista.

1.2 Selvityksessä käytetyt aineistot

Selvitystä varten on haastateltu Verohallinnon asiantuntijoita sekä käytetty lähdeaineistona yhteenvetoa romualaa koskevista verotarkastushavainnoista vuosilta 2007–2012.

Tilastolliset tarkastelut perustuvat Verohallinnon keräämiin aineistoihin. Lähdeaineisto käsittää Suomessa toimivien yritysten tietoja vuodesta 2006 alkaen.¹

Lisäksi selvitykseen on saatu tietoja Suomen Romukauppiainden Liitto Ry:ltä (jatkossa Romukauppiainden Liitto) mm. liiton jäsenyritysten määrästä ja rooleista metalliromun kierrätysketjussa.

¹ Tiedot on poimittu selvitystä varten Verohallinnon tietokannasta maalissyyskuun 2013 välisenä aikana. Ennen vuotta 2006 lakanneiden yritysten tiedot puuttuvat tietokannasta. Aikarajaus vaikuttaa kaikkiin tarkasteluihin, joissa huomioidaan yritysten toimivuus aikasidonnaisesti. Esimerkiksi lyhyen elinkaaren yritysten tarkastelu aloitusvuoden mukaan: ennen vuotta 2006 aloittaneet lyhyen elinkaaren yritykset puuttuvat tilastosta.

2 METALLIN KIERRÄTYS – TOIMIALAKUVAUS

Toimialakuvauksen aluksi on syytä tarkastella lyhyesti käsitettä metalliromu. Metalliromulla tarkoitetaan tässä selvityksessä CN-nimikkeistön mukaisista epäjaloista metalleista, kuten rauta ja teräs, kupari, nikkeli, alumiini, lyijy, sinkki, tina, sekä galvaanisista elementeistä, paristoista ja sähköakuista syntyvää romua. Tässä selvityksessä käytetty kohdejoukko pyrkii kuvaamaan yrityksiä, jotka käsittelevät ja kierrättävät nimikkeistön mukaisia romumetalleja. Selvityksessä ei käsitellä jätteiden tai muiden kuin metalliromujen kierrätystä.

Metalliromua ja eri metallien työstölijäämiä syntyy metalliteollisuudessa ja rakennusteollisuudessa, erityisesti rakennus- ja tehdaspurkutyömailla. Kotitalouksissa metalliromua syntyy vaihdettaessa peltikattoja, vesivaraajia ja vesikalusteita. Autopurkamoiissa syntyy erilaista metalliromua purettaessa autoja pienempiin osiin.

2.1 Yritysten roolit metalliromun kierrätysliiketoiminnassa

Metalliromun keräyksessä ja kierrätyksessä voidaan karkeasti katsoa toimivan kolmen tason yrityksiä ja yrittäjiä. Roolijaon määrittelyt perustuvat verotarkastuksista saatuihin havaintoihin sekä Romukauppioiden Liitosta saatuihin tietoihin. Jaottelu ei ole virallinen eikä kaikkia alan toimijoita voida luokitella kategorisesti alla olevalla tavalla, mutta luokittelu antaa varsin hyvän kuvan metalliromukaupan rakenteesta.

Selvityksessä käytetyt roolien nimet ovat "kerääjä", "romukauppias" ja "tukkukauppias". Yritys voi toimia puhtaasti yhdessä roolissa, mutta käytännössä se toimii usein eri rooleissa. Perusmuotoisena metalliromun kierrätysketjussa kerääjä kerää metalliromua eri lähteistä, myy sen romukauppiaille, joka myy sen edelleen omien lajittelutoimenpiteidensä jälkeen tukkukauppiaille. Tämä puolestaan myy sen edelleen loppukäyttöön sulattamoon tai terästehtaalle.

Kerääjät

Romun kerääjäyrityksiä voidaan yleisesti luonnehtia pienemmän mittakaavan toimijoiksi, jotka toimivat pääosin toiminimellä tai pienellä osakeyhtiöllä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että näillä yrittäjillä ja yrityksillä on vähän käyttöomaisuutta, niillä ei pääsääntöisesti ole romuplaania eli metalliromun säilytykseen käytettävää paikkaa eikä muuta toimitilaa. Tämän tason toimijat ovat yleensä yksityisyrittäjiä, joilla ei ole ulkopuolisia työntekijöitä palveluksessaan.

Romun kerääjäyritykset hakevat, purkavat ja ostavat metalliromua yksityishenkilöiltä, yrityksiltä, teollisuudesta ja kuntakeräyksistä, ja myyvät sitä edelleen romun lajittelijoille eli romukauppiaille. Toimintaan saattaa liittyä vähäistä jalostamista, esimerkiksi kaapelien kuorintaa ja vastaavaa erottelua. Romumetalli saadaan usein ilmaiseksi noutoa tai purkutyötä vastaan. Mikäli metallista maksetaan, tapahtuu se pääasiassa käteisellä. Yrityksillä on ilmoittelua internet-pohjaisissa ilmoituspaikoissa ja paikallislehdissä.

Tähän ryhmään kuuluu myös yrityksiä, jotka toimivat metallin luovuttajien ja romukauppioiden yhteyshenkilöinä ja välittäjinä. Toiminta on organisoitu siten, että romun välittäjä järjestää romu- tai ylijäämämetallin tuottajille, esimerkiksi konepajoille, romunkeruuastioita. Metallin luovuttaja informoi välittäjää kun astia täynnä, ja välittäjä ilmoittaa asian asiakkaalleen, romuliikkeelle, joka noutaa romun. Toiminta ei vaadi juurikaan omaa kalustoa tai liiketoimipaikkaa. Kerääjäntason toimijat harjoittavat usein sekä romun keräystä että välittämistä.

Harmaan talouden näkökulmasta katsottuna, nämä yritykset laiminlyövät usein kirjanpidon pitämisen ja hoitavat rahaliikennettä pääsääntöisesti vain käteisillä varoilla. Yritykset eivät hoida maksuliikennettään todennettavan laskutuksen kautta eikä niiden ostoista synny tositteita. Näin romun alkuperää ei useinkaan pystytä jälkikäteen selvittämään. Romun kerääjät saattavat toimia myös kuittikauppiaina romun jalostajille. Tällä tasolla liikkuu myös varastettua metalliromua, joka päättyy metalliromun myyntiketjuun.

Romukauppiat

Romukauppioiden toiminta on lähtökohtaisesti edellistä tasoa laajamittaisempaa. Yrityksillä on romun varastointi- ja käsittelyalueet, muuta käyttöomaisuutta kuten kuljetus- ja lajittelukalustoa sekä palkattua henkilökuntaa. Yritykset ostavat ja ottavat vastaan romua mm. edellä mainituilta kerääjäyrityksiltä ja teollisuudelta sekä yksityishenkilöiltä. Romukauppaliiketoimintaan liittyvä erityispiirre on, että myyjä ei kirjoita laskua kaupan kohteena olevasta metalliromusta, vaan laskun laatii ostaja eli romukauppias.

Romukauppiat ovat tyypillisesti keskisuuria yrityksiä, osa perheyrityksiä, ja valtaosa niistä kuuluu Romukauppioiden Liittoon. Näitä yrityksiä voidaan luonnehtia metalliromun lajittelijoiksi, jotka purkamalla, leikkaamalla ja murskaamalla erottelevat ja lajittelevat eri metalleja toisistaan. Nämä yritykset omistavat tai hallinnoivat purkutyötä ja varastointia varten hankittuja kiinteistöjä. Ne myös tarvitsevat kalustoa ja työvoimaa liiketoimintaansa varten. Nämä yritykset myyvät jalostamaansa romumetallia edelleen suurille alan tukkuriyrityksille, jossain määrin suoraan sulatoille sekä myös ulkomaille.

Tämän tason yrittäjillä voidaan siis katsoa olevan enemmän ammattitaitoa kuin kerääjäyrityksillä tehdä sekalaisesta romusta oikein lajittelemalla oikeanlaista tavaraa eri sulattajien ja jalostajien tarpeisiin.

Tukkukauppiat

Metalliromun tukkukauppioiden ryhmään kuuluu muutama suuri yritys. Ne sijoittuvat metallinkierrätysketjun loppupäähän ja niiden kautta kulkee suurin osa Suomessa myytävästä metalliromusta. Tukkauppiat ostavat tyypillisesti metalliromua romukauppiailta, käsittelevät ja jalostavat sitä, ja myyvät edelleen metalliromun loppukäyttäjille kotimaassa tai ulkomaille.

Metallin luovuttajat ja loppukäyttäjät

Ehdotetun käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden piiriin kuuluvat edellisten lisäksi myös metallia luovuttavat yritykset, joista käytetään tässä selvityksessä nimeä "metallin luovuttajat". Käännetty arvonlisäverovelvollisuus ei tulisi koskemaan metallia luovuttavia kotitalouksia tai yksityishenkilöitä.

Myyntiketjun loppupäässä käännetyn arvonlisäveron soveltaminen ulottuisi ns. metalliromun "loppukäyttäjien" ostojen osalta. Nämä ovat yrityksiä, jotka käyttävät romumetallia raaka-aineenaan ja muuttavat sen muotoon, jossa se ei ole enää romua. Loppukäyttäjät ovat mm. terästehtaat ja sulattamot.

Tässä selvityksessä tarkasteltava romukauppaketju ja sitä edustava selvityksen kohdejoukko eivät sisällä metalliromun loppukäyttäjiä. Myöskään ne yritykset, jotka luovuttavat metalliromun romukauppaketjuun, eivät kuulu selvityksen kohdejoukkoon.

2.2 Romukauppaan kohdistuneet verotarkastukset

Tässä luvussa kuvataan verotarkastuksissa havaittuja metalliromukauppaan liittyviä harmaan talouden ilmiöitä. Ne ovat pitkälti samoja kuin esimerkiksi rakennusalaalla – kuittikauppaa ja siihen liittyvää bulvaanien hyväksikäyttöä, perusteettomia arvonlisäveron vähennyksiä ja palautuksia sekä lyhyen elinkaaren yritystoimintaa. Verotarkastuksissa ei ole puututtu mahdollisiin havaintoihin varastetusta metalliromusta, vaan ne on ohjattu poliisiviranomaisille esitutkinnan keinoin selvitettäväksi.

Vuosina 2007–2012 Verohallinto teki kaikkiaan 140 verotarkastusta yrityksiin, joiden toiminta liittyi romu- ja kierrätysalaan. Varsinaisesti romumetallin kierrätysalaalla toimineita yrityksiä oli 76. Muut yritykset (64 kpl) harjoittivat verotarkastuksella saatujen tietojen mukaan tosiasiallisesti muuta liiketoimintaa kuin metalliromukauppaa tai kierrätystä. Näiden yritysten tarkastelu jää tämän selvityksen ulkopuolelle. Tässä selvityksessä keskitytään analysoimaan niiden verotarkastusten tuloksia, jotka kohdistuivat mainittuihin 76 tosiasiallisesti romukauppaa harjoittaneeseen yritykseen.

Tarkastetuista 76 yrityksestä tarkastustoimenpiteisiä oli kaikkiaan 60 ja näistä harmaan talouden kohteita oli 58. Harmaan talouden kohteita oli siten kaikista tarkastuksista 76 prosenttia ja toimenpiteisistä tarkastuksista lähes kaikki, eli 97 prosenttia.

Harmaan talouden kohteiden osuus verotarkastuksista on huomattavasti tavanomaista korkeampi. Tämä selittyy harmaata taloutta paljastavalla kohdevalinnalla sekä verotarkastusten laajentamisella intressipiirissä oleviin yrityksiin ja yksityishenkilöihin. Harmaan talouden tarkastuksissa on tavanomaista, että yhden kohteen tarkastaminen johtaa laajemman kokonaisuuden selvittämiseen.

Tapauksia, joissa poliisi on verotarkastuksen aikana tai sen jälkeen suorittanut esitutkintaa kohteessa tai kohteen intressipiirin yrityksissä tai yksityishenkilöihin kohdistuen, on ollut 30. Kyse on ollut salatun myynnin tai kuittikaupan sekä tosiasiallisten hyödynsaajien selvittämisestä.

Merkittävä huomio on, että tarkastuksissa ei juurikaan havaittu ulkomaalaistaustaisia toimijoita harmaan talouden kohteissa tai ylipäätään. Tarkastuksissa paljastetut harmaan talouden hyödynsaajat sekä muut alan toimijat olivat pääosin suomalaisia. Ainoastaan yhdessä harmaan talouden tarkastustapauksessa oli kytkös ulkomaille, siten että romu oli tullut Suomeen toisesta maasta ja mitä ilmeisimmin osa taloudellisesta hyödystä päättyi ulkomaille.

Romualan verotarkastusten yhteenlaskettu arvonlisäveron maksuunpanoesitys oli noin 4,9 miljoonaa euroa. Summa muodostuu käytännössä kokonaisuudessaan harmaan talouden kohteiden verotarkastuksista. Verotarkastuksilla todettuja arvonlisäveroon vaikuttavia virheitä olivat muun muassa salattu myynti, perusteettomat arvonlisäveron vähennykset ja kuittikauppa.

Salattu myynti

Yleisin verotarkastuksella havaittu virhetyyppi on verohallinnolle ilmoittamaton, salattu eli ns. pimeä myynti. Salattua myyntiä todettiin 47 verotarkastetussa yrityksessä.

Myyntiä voidaan salata niin, että yrityksen kirjanpitoon jätetään kirjaamatta myynnit kokonaan tai osittain. Näin todettiin menetellyn 27 verotarkastetussa yrityksessä. Toinen myynnin salaamenetelmä on, että kirjanpidon pitäminen laiminlyödään kokonaan. Laiminlyönti oli tapahtunut 20 verotarkastetussa yrityksessä. Verohallinnolle yritys antaa ilmoitukset

vastaavasti puutteellisina tai laiminlyö ilmoittamisen kokonaan. Tämä salatun myynnin menetelmä on ollut käytössä pääasiassa ketjun alimman portaan yrityksillä, kerääjillä.

Kun yritys haluaa salata myyntinsä, voidaan ostajaa laskuttaa bulvaaniyhtiön nimissä. Bulvaaniyhtiöt on usein ostettu tai perustettu vain tätä tarkoitusta varten (ns. puhdas bulvaani). Eräs käytäntö on käyttää bulvaanina yhtiötä, joka ainakin osin harjoittaa aitoa romumetallikauppaa bulvaanitoiminnan ohessa (ns. osittaisbulvaanit). Osittaisbulvaani saattaa kirjata kuittikauppamyynnit kirjanpitoon ja antaa veroilmoitukset, mutta verojen maksaminen laiminlyödään. Tähän liittyy usein perusteettomien ostojen kirjaaminen, millä tasapainotetaan ostojen ja myyntien suhdetta ja samalla pienennetään verotettavaksi ilmoitettavaa tuloa.

Salattu myynti aiheuttaa sekä tuloveron että arvonlisäveron menetyksiä. Verotarkastuksissa todetusta salatusta myynnistä aiheutunut arvonlisäveromenetys (veron määrässä) on ollut noin 3,2 miljoonaa euroa. Vastaavasti laskennallinen puuttuva tulo tämän perusteella olisi noin 13,9 miljoonaa euroa.

Perusteettomat vähennykset ja kuittikauppa

Jos romukauppias on ostanut metallin yksityishenkilöltä tai yritykseltä, joka harjoittaa salatua myyntiä eikä ole ilmoittautunut arvonlisäverovelvolliseksi, hän voi periaatteessa hyödyntää edelleenmyynnin yhteydessä marginaaliverotusta. Jos romukauppias ei pysty erottamaan verottomia ja verollisia ostoja, tilanteeseen sovelletaan normaalia arvonlisäveroa ja romukauppias joutuu maksamaan veron koko myyntihinnasta myydessään romumetallia esimerkiksi tukkukauppiaille. Hän ei kuitenkaan saa tehdä ostoihin liittyvää arvonlisäveron vähennystä.

Arvonlisäveron vähennystarpeisiin on syntynyt ryhmä harmaan talouden toimijoita, joita kutsutaan ns. kuittikauppiaksi. He toimivat bulvaanimyyjinä salatua myyntiä harjoittavien kerääjien sekä romukauppioiden välisessä kaupassa. Bulvaanit kirjautuvat arvonlisäverovelvollisten rekisteriin, jolloin heidän myynneistään syntyy romun ostajalla arvonlisäveron vähennysoikeus, mikäli ostajan vilpittömyys mieltä ei ole syytä kyseenalaistaa.

Kuittikaupan tyypilliset muodot ovat

A) saatetaan ostajalle arvonlisäverovähennyskelpoiseksi sinällään olemassa oleva hyödyke, josta muutoin ei vähennystä saisi tai

B) kasvatetaan vähennysten määrää ilman tosiasiallista tavaran tai palvelun kauppaa.

Kohdan A) tapauksessa ostaja saa ei-arvonlisäverovelvollisilta toimijoilta hakemansa tai ostamansa metalliromun arvonlisäverotuksessa vähennyskelpoiseksi väärensälttöisellä ostolaskulla. Ostot kirjataan näennäisesti tehdyksi arvonlisäverovelvollisilta bulvaaniyrityksiltä.

Kohdan B) tapauksessa ostaja voi vähentää arvonlisäverorasitustaan hankkimalla tekaistuja ostokuitteja bulvaaniyhtiöiltä tilanteissa, joissa ei romua liiku lainkaan. Tällöin puhutaan ns. fiktiivisestä kaupasta. Verotarkastusten perusteella täysin fiktiivistä kuittikauppaa ei romukaupassa juuri esiinny, vaan kuittikaupan taustalla liikkuu useimmiten tosiasiallisesti metalliromua, mutta sen määrää ja laatua voidaan tositteissa muunnella.

Kuittikauppa voi ilmetä myös siten, että yritys tekaisee kirjanpitoonsa ostovähennysten liisäämiseksi tekaistuja ostotositteita toimivien, asiasta tietämättömien yritysten nimissä. Tämä menettely oli verotarkastetuissa yrityksissä yksittäistapaus, mutta se oli määrältään huomattava.

Kuittikaupassa bulvaani saa yleensä kuitinkirjoituspalkkion, jonka suuruus on muutamia prosentteja kuitin arvonlisäverollisesta loppusummasta tai tietty kiinteä summa kuitilta.

Arvonlisäveromenetys yksinomaan perättömien (osto)kuittien käytön takia on ollut tarkastelujoukossa noin 1,7 miljoonaa euroa.

Eri muodoissaan tapahtunut kuittikauppa tarkastellussa joukossa on ollut n. 19 miljoonaa euroa. Summa sisältää sekä perättömien ostokuittien että bulvaaniyhtiöiden kautta laskutetun salatun myynnin. Kukaan kuittikauppatilanne on kuitenkin tilastoitu niin, ettei päällekkäisyyttä ostojen ja myyntien välillä synny, ja siten luku kuvaa kuittikaupan kokonaismäärää tarkastellussa joukossa mahdollisimman objektiivisesti.

Muut todetut virheet ja laiminlyönnit

Kahdessa tarkastetussa tapauksessa arvonlisävero oli ilmoitettu Verohallinnolle (lähes) oikeamääräisenä mutta vero oli jäänyt tilittämättä. Näiden virheiden yhteenlaskettu määrä oli noin 0,25 miljoonaa euroa.

Tarkastelujoukossa ilmeni muutama virhetyyppi, jotka eivät liittyneet romumetallin kauppaan ja eivät siten ole relevantteja tässä selvityksessä. Näistä virheistä seurannut maksuunpanojen määrä oli 0,2 miljoonaa euroa.

3 KOHDEJOUKKO - YRITYKSET JA NIIDEN ORGANISAATIOHENKILÖT

3.1 Kohdejoukon muodostaminen

Selvityksen kohdejoukkoon pyrittiin rajaamaan edellä kuvatun romukaupan ketjun yritykset rooleista kerääjä, romukauppias ja tukkukauppias. Luvun 4 taloudellista luotettavuutta koskevat tilastolliset tarkastelut tehdään tälle kohdejoukolle.

Kohdejoukon muodostamista hankaloitti erityisesti se, että ei ole olemassa yksiselitteistä luokittelijatietoa, jonka avulla voitaisiin tunnistaa Suomessa säännöllisesti tai epäsäännöllisesti metalliromukauppaa harjoittavat yritykset. Joukon rajaamisen kannalta oli haasteellista myös se, että toisaalta mukaan haluttiin romukauppaliiketoimintaa harjoittavat yritykset mahdollisimman *kattavasti* ja toisaalta mukaan haluttiin vain ne yritykset, joiden toiminta liittyi *pääsääntöisesti* romukauppaan.

Yritykset rajattiin kohdejoukkoon Romukaupan liiton ja Verohallinnon tietojen perusteella:

- Romukaupan Liiton jäsenluettelo (kevät 2013)
- Verohallinnon Verotarkastusyksikön kohdejoukko "romuala" (tiedot vuosilta 2009–2011)
- Verohallinnon tietokannan yritykset toimialoilta
 - 38310 Romujen purkaminen
 - 38320 Lajiteltujen materiaalien kierrätys
 - 43110 Rakennusten ja rakennelmien purku
 - 46770 Jätteen ja romun tukkukauppa

Poiminta Verohallinnon tietokannasta tehtiin maaliskuussa 2013. Kohdejoukkoon rajautui valituille toimialoille luokitellut yritykset, jotka ovat olleet toiminnassa vuonna 2006 tai sen jälkeen. Toimialarajaus perustui Romukaupan Liiton arvioon ko. liiketoimintaan liittyvistä keskeisistä toimialoista. Toimialarajaukseen sopivista yrityksistä käytiin läpi suurimmat ja kohdejoukosta poistettiin sellaiset, joiden toiminta liittyi puhtaasti muiden kuin metalliromujen kauppaan. Tietolähteenä käytettiin yritysten www-sivustoja. Sen sijaan pienten yritysten osalta toiminnan laatua ei tarkastettu, vaan rajaus tehtiin pelkän toimialatiedon perusteella. Pienillä yrityksillä ei yleensä ole esim. www-sivustoja, jonka perusteella voitaisiin vahvistaa, että yrityksen toiminta liittyy metalliromukauppaan.

Puutteellisten rajaustietojen johdosta valittu kohdejoukko ei ilmeisesti täytä kaikkia sille asetettuja tavoitteita. Muilla toimialoilla voi olla yrityksiä, jotka osallistuvat säännöllisesti tai satunnaisesti metalliromukauppaan. Voimme kuitenkin olettaa, että keskeisimmät toimijat romukaupan ketjun keski- ja loppupäästä ovat mukana kohdejoukossa. Sen sijaan ketjun alkupään yritykset ovat mitä todennäköisimmin vähemmän kattavasti edustettuina kohdejoukossa. Lisäksi rajausehdoilla ei edes pyritty tavoittamaan metallin luovuttajia, eli niitä yksityishenkilöjä tai yrityksiä, jotka myyvät/antavat metalliromua ketjun alkupään toimijoille.

Taulukossa 1 on esitetty kohdejoukkoon valittujen yritysten toimialatiedot sekä ne rajausehdot joilla eri toimialojen yritykset on valittu kohdejoukkoon. Kohdejoukkoon valikoitui edellä mainittujen rajausehtojen mukaisesti 1 062 yritystä. Runsaan kuudensadan (625) yrityksen toimiala oli jätteen ja romun tukkukauppa, 215 yrityksen rakennusten ja rakennelmien purku, 160 yrityksen lajiteltujen materiaalien kierrätys ja 37 yrityksen romujen purkaminen. Romukaupan Liiton jäseniä oli kohdejoukossa 100 ja Verotarkastuksen kohdejoukkoon kuuluneita yrityksiä 92.

Taulukko 1. Yritysten valikoituminen kohdejoukkoon; kohdejoukon yritysten toimialatieto.
Lähde: Verohallinto

Selite	Koko KJ	TOL	RKL	VETA
Kaikki yhteensä	1 062	1 036	100	92
vain 1 rajausehto täyttyy	955	942	11	2
2 rajausehtoa täyttyy	47			
3 rajausehtoa täyttyy	60			
30110 Laivojen ja kelluvien rakenteiden rakentaminen	1		1	
38110 Tavanomaisen jätteen keruu	1		1	
38310 Romujen purkaminen	37	37	4	2
38320 Lajiteltujen materiaalien kierrätys	160	160	13	10
43110 Rakennusten ja rakennelmien purku	215	215		
45201 Moottorijoneuvojen huolto ja korjaus	1			1
45321 Moottorijoneuvojen osien ja varusteiden vähittäiskauppa	1		1	1
46120 Polttoain, malmien, metallien ja teollkemik agentuuritoim	6		5	4
46140 Koneiden ja laitteiden agentuuritoiminta	1		1	1
46620 Työstökoneiden tukkukauppa	1		1	1
46720 Raakametallien ja metallimalmien tukkukauppa	1		1	1
46733 Metall- ja mineraalituotteiden tukkukauppa	1		1	
46770 Jätteen ja romun tukkukauppa	625	624	61	65
47521 Rauta- ja rakennustarvikkeiden yleisvähittäiskauppa	2		2	2
47529 Muu rauta- ja rakennusalan vähittäiskauppa	1		1	
47799 Muiden käytettyjen tavaroiden vähittäiskauppa	4		4	1
49410 Tieliikenteen tavarankuljetus	2		2	2
71126 Muu rakennustekninen palvelu	1		1	
81100 Kiinteistöhoito	1			1

3.2 Romukaupan ketjun roolit kohdejoukossa

Roolijaon muodostaminen

Toimialakuvauksen perusteella alalla toimii yrityksiä ainakin kolmessa eri roolissa: tukkukauppias, romukauppias sekä kerääjä. Samaa roolijakoa sovellettiin myös kohdejoukkoon.

Roolin "tukkukauppias" yritykset ovat isoja ja tunnettuja alan toimijoita. Tämän tason yrityksiä oli kohdejoukossa neljä.

Jako rooleihin "romukauppias" ja "kerääjä" tehtiin kunkin yrityksen uusimpien käyttöomaisuus- ja palkkatietojen perusteella. Yrityksen rooliksi tuli romukauppias, jos jokin seuraavista ehtoista täyttyi:

- Käyttöomaisuus \geq 500 000 €
- Palkat \geq 200 000 €
- Käyttöomaisuus \geq 250 000 € ja palkat \geq 100 000 €
- Romukauppiaiden Liiton jäsen
- Verotarkastuksen kohdejoukossa oli 13 yritystä, jotka eivät täyttäneet käyttöomaisuuteen ja palkkoihin liittyviä ehtoja. Näistä seitsemän rooliksi määriteltiin romukauppias tapauskohtaisen harkinnan jälkeen. (Liikevaihto yli 400 000 euroa ja palkat tai käyttöomaisuus yli 100 000.)

Jos mikään yllä mainituista ehdoista ei täytynyt, rooliksi tuli kerääjä. Kohdejoukossa oli kaikkiaan 884 yritystä, joiden rooliksi tuli kerääjä ja 174 yritystä, joiden rooliksi määräytyi romukauppias.

3.3 Kohdejoukon yritysten koko – liikevaihtoluokittelu

Roolien määrittely kohdejoukossa perustui yritysten kokoon käyttöomaisuuden ja maksettujen palkkojen mukaan mitattuna. Odotettu tulos on – kun yritysten kokoa tarkastellaan liikevaihdon näkökulmasta – että myös tässä luokittelussa kerääjä-yritykset ovat selvästi pienempiä kuin muihin rooleihin lukeutuvat yritykset.

Taulukossa 2 on esitetty eri rooleihin kuuluvien yritysten jakautuminen liikevaihdon mukaisiin suuruusluokkiin. Tilastollinen yhteenveto vahvistaa ennako-odotukset. Rooliin kerääjä kuuluvista yrityksistä 41 prosentilla liikevaihto jää 40 000 euroon tai sen alle vuodessa, kun taas romu- ja tukkukauppiasta vain 3 prosenttia kuuluu tähän kokoluokkaan.

Roolin ja yrityksen koon välinen yhteys tulee ilmi, kun yritykset kussakin roolissa sijoitetaan liikevaihdon mukaiseen suuruusjärjestykseen ja tarkastellaan sitten ryhmien keskimäisiä eli mediaanihavaintoja. Kerääjien keskimäinen yritys sijoittui kokoluokkaan 40 000–100 000 euroa kun taas romu- ja tukkukauppiaiden keskimäinen yritys sijoittui kokoluokkaan 400 000–2 miljoonaa euroa.

Vastaava tarkastelu on tehty taulukossa myös 9. desillin mukaan – tällöin 90 prosenttia yrityksistä kuului merkittyyn tai sitä pienempään kokoluokkaan. Kerääjistä 90 prosenttia sijoittui kokoluokkaan, joka oli *korkeintaan* 100 000–400 000 euroa vuodessa. Romu- ja tukkukauppiasta 90 prosenttia sijoittui kokoluokkaan, joka oli *korkeintaan* 2–10 miljoonaa euroa vuodessa.

Taulukko 2. Yritykset rooleittain liikevaihdon mukaisissa kokoluokissa. Uusin liikevaihtotieto ajalta 2008–2012. Lähde: Verohallinto.

Liikevaihto- luokka	Romukauppias & tukkukauppias		Kerääjä		Kaikki roolit	
	lkm	osuus	lkm	osuus	lkm	osuus
1. <1t€	1	1 %	1	0 %	2	0 %
2. 1-40t€	4	2 %	234	41 %	238	32 %
3. 40-100t€	8	5 %	124	(med.) 22 %	132	(med.) 18 %
4. 100-400t€	14	8 %	154	(9. des.) 27 %	168	23 %
5. 400t-2m€	92	(med.) 53 %	52	9 %	144	(9. des.) 19 %
6. 2-10m€	41	(9. des.) 24 %	1	0 %	42	6 %
7. 10-40m€	8	5 %			8	1 %
8. 40-200m€	4	2 %			4	1 %
9. >200m€	2	1 %			2	0 %
Lv-luokat yht.	174	100 %	566	100 %	740	100 %
Ei tietoa	4	2 %	318	36 %	322	30 %
Kaikki yht.	178	100 %	884	100 %	1 062	100 %

3.4 Kohdejoukon yritysten rekisteröintiasema ja toimivuus

Yritysten toimivuutta kuvataan selvityksessä Verohallinnon rekistereihin kuulumisen avulla. Normaalisti yrityksen, joka harjoittaa liiketoimintaa, on kuuluttava yhteen tai useampaan Verohallinnon rekisteriin (arvonlisäverorekisteri, työnantajarekisteri, ennakkoperintärekisteri). Tässä selvityksessä toimivalla yrityksellä tarkoitetaan sellaista, joka kuuluu ainakin yhteen Verohallinnon rekisteriin ja on Kaupparekisterissä, sikäli kun Kaupparekisteriin kuuluminen on yrityksen olemassaolon edellytys.²

Selvityksessä käytetty toimivuuden määritelmä on jossain määrin puutteellinen, sillä pelkkä rekistereihin kuuluminen ei aina kuvaa yrityksen todellisesta aktiivisuutta – yritys voi olla Verohallinnon rekistereissä vaikka se ei harjoittaisi liiketoimintaa.

Taulukossa 3 on esitetty kohdejoukon yritysten jakautuminen oikeudellisen muodon mukaan sekä tarkasteltu yritysten kuulumista Verohallinnon rekistereihin. Yleisimmät yhtiömuodot kohdejoukon yrityksillä olivat osakeyhtiö (48 prosenttia) ja yksityinen elinkeinonharjoittaja (36 prosenttia). Muihin rooleihin kuin kerääjä kuuluvista yrityksistä valtaosa oli oikeudelliselta muodoltaan osakeyhtiöitä.

Kohdejoukon yrityksistä 61 prosenttia oli toimivia, kun toimivuus määriteltiin Verohallinnon rekistereihin kuulumisen perusteella. Ei-toimivista 253 oli lakanneita ja 157 passiivisia. Passiivinen yritys ei kuulu Verohallinnon rekistereihin, mutta sen olemassaolo ei ole lopullisesti päätynyt, eli se ei ole lakannut. Kohdejoukon yrityksistä kuului poimintahetkellä alvrekisteriin 637, työnantajarekisteriin 381 ja ennakkoperintärekisteriin 586.

Taulukko 3. Kohdejoukon yritysten lukumäärä, ja kuuluminen Verohallinnon rekistereihin (ALV-, työnantaja- sekä ennakkoperintärekisteri). Lähde: Verohallinto.

	Kaikki	Osuus kaikista	Elinkeinonharjoittaja	Yhtymä	Osakeyhtiö	Yhdistys	VH rekisteröityyksikkö	Ulkomainen	
Kaikki	1 062		379	139	507	6	15	16	
Kaikki, osuus yhtiömuodoista			36 %	13 %	48 %	1 %	1 %	2 %	
rooli=Tukkukaupp.	4	0 %			4				
rooli=Romukaupp.	174	17 %	5	12	157				
rooli=Kerääjä	884	83 %	374	127	346	6	15	16	
Toimiva	652	61 %	189	63	390	2	1	7	
Passiivinen	Kaikki	157	15 %	15	42	87	1	8	4
	Ei koskaan rekistereissä	16	2 %		5	6	1	2	2
	Poistunut rekistereistä	141	13 %	15	37	81		6	2
Lakannut	253	24 %	175	34	30	3	6	5	
ALV-rekisterissä	637	60 %	182	61	387	1		6	
ALV liiketoiminta	636	60 %	181	61	387	1		6	
ALV kiinteist. luov.	40	4 %	5	1	34				
ALV alkutuotanto	23	2 %	22		1				
TA-rekisterissä	381	36 %	34	35	310		1	1	
TA säännöllinen	332	31 %	20	29	282			1	
TA satunnainen	49	5 %	14	6	28		1		
Enperessä	586	55 %	158	61	364	1		2	

² Osakeyhtiöt sekä muihin oikeudellisiin muotoihin kuuluvat luvanvaraista toimintaa harjoittavat yritykset.

Arvonlisäverorekisteriin kuuluminen

60 prosenttia eli 637 kpl kaikista kohdejoukon yrityksistä oli otoksen poimintahetkellä ALV-rekisterissä (Taulukko 4). Lisäksi kohdejoukossa oli 356 yritystä, jotka olivat jossain vaiheessa kuuluneet ALV-rekisteriin mutta joiden rekisteröinti oli päättynyt. Näistä 45 prosentilla rekisteröinti oli kestänyt alle 2 vuotta ja 53 prosentilla rekisteröinti oli kestänyt alle 3 vuotta. Kaikki lyhyen keston rekisteröinnit kohdistuivat ryhmän kerääjä yrityksiin.

Taulukko 4. ALV-rekisteröinnin kesto rooleittain. Lähde: Verohallinto

ALV-rekisteröinnin kesto	Tukkukauppias	Romukauppias	Kerääjä	Kaikki
alle 2 v			159	159
2-3 v			27	27
3-5 v		1	48	49
5-10 v		2	48	50
yli 10 v		6	63	69
ALV rekisteröinti päättynyt		9	347	356
ALV rekisteröinti voimassa	4	164	469	637
Ei koskaan ALV rekisterissä		1	70	71
Kaikki	4	174	884	1 062

Ennakkoperintärekisteristä poistetut yritykset

Taulukossa 5 on tarkasteltu kohdejoukon yritysten ennakkoperintärekisteristä poistoja. Yrityksistä 476 eli 45 prosenttia ei kuulunut ennakkoperintärekisteriin. Ennakkoperintärekisteristä poistamisen syy liittyi useimmiten toiminnan päättymiseen tai verotuksen laiminlyöntiin. Kohdejoukossa 193:lla syykoodi liittyi toiminnan päättymiseen ja 195:llä verotuksen laiminlyöntiin. Laiminlyöntien suhteellinen osuus – 18 prosenttia koko kohdejoukon yritysmäärästä – on varsin korkea. Esimerkiksi yksityisiä terveyspalveluja tuottavista yrityksistä vain 2 prosenttia oli poistettu ennakkoperintärekisteristä velvoitteisiin liittyvien laiminlyöntien takia.³

Taulukko 5. Ennakkoperintärekisteristä poistamisen syy. Lähde: Verohallinto.

	Lkm	Osuus syykoodeista	Osuus kohdejoukosta
Kohdejoukko	1 062		
Ei Enperessä	476		45 %
Syykoodi puuttuu	80		8 %
Syykoodit yhteensä	396		37 %
Syy = lopetus, joista	193	49 %	18 %
... konkurssit	8	2 %	1 %
Syy = laiminlyönti, joista	195	49 %	18 %
... jäämäeria	69	17 %	6 %
... veroilmoitus laiminlyöty	37	9 %	3 %
... ALV-maksut laiminlyöty	23	6 %	2 %
... muut ilmoitusvelv. laiminlyönnit	23	6 %	2 %
... yhteisöä johtavan aiemmat laiminlyönnit	19	5 %	2 %
... muut laiminlyönnit	24	6 %	2 %
Syy = muu syy	8	2 %	1 %

³ Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 2013, Yksityisen terveydenhuollon yritykset Suomessa.

3.5 Kohdejoukon yritysten aloitusvuosi ja elinaika

Aloitusvuosi

Taulukossa 6 on tarkasteltu kohdejoukon yritysten toimivuutta sekä toiminnan aloitusajankohdista. Yritykset on sijoitettu ikäluokkiin sen vuoden perusteella, jolloin yritys määriteltiin ensimmäisen kerran toimivaksi. Kohdejoukossa on huomattavan paljon 2000-luvun puolivälin jälkeen perustettuja yrityksiä, jotka ovat jo lopettaneet toimintansa. Vuosina 2006–2010 perustetuista yrityksistä vain 50 prosenttia ja tämän jälkeen perustetuista yrityksistä 73 prosenttia oli tarkasteluhetkellä toimivia.⁴ Vertailuna voidaan todeta, että vuosina 2006–2010 perustetuista yksityisiä terveyspalveluja tuottavista yrityksistä oli toimivia 84 prosenttia loppuvuonna 2012.⁵

Taulukko 6. Kohdejoukon yritysten ikä ja toimivuus-tieto. Lähde: Verohallinto.

Ikäluokat	Kaikki	Ikäluokan osuus kaikista ikäluokista	Toimivia	Rekistereihin kuuluvien osuus kaikista	Ei toimivia
-1990	115	11 %	83	72 %	32
1991–1995	217	20 %	144	66 %	73
1996–2000	103	10 %	70	68 %	33
2001–2005	145	14 %	89	61 %	56
2006–2010	289	27 %	145	50 %	144
2011-	165	16 %	121	73 %	44
Ei määritelty	28	3 %	-	-	28
Kaikki ikäluokat	1 062		652	61 %	410

Elinaika

Taulukossa 7 on tarkasteltu eri-ikäisten yritysten elinaikoja. Yrityksen ikä on määritelty aloitusvuoden mukaan, elinaika puolestaan kuukauden tarkkuudella lopetusajankohdan ja aloitusajankohdan erotuksena.⁶ Elinajat on laskettu vain ei-toimiville ts. lakanneille tai passiivisille yrityksille. Jos yrityksellä ei ole lopetusajankohdtaa, elinaika on "Toimiva". Yrityksiä, joiden elinaikaa ei voitu määrittellä, oli kohdejoukossa 52. Näistä 28:lla aloitusvuosi oli tuntematon ja 24:llä lopetusajankohdan ja aloitusajankohdan välinen erotus oli nolla tai pienempi.

2000-luvun puolivälin jälkeen perustettujen yritysten keskuudessa on suuri joukko lyhyen elinkaaren yrityksiä (elinaika alle 3 vuotta). Vuosina 2006–2010 perustetuista yrityksistä 37 prosentilla elinaika oli korkeintaan 3 vuotta. Vuoden 2011 aikana tai sen jälkeen perustetuista yrityksistä 23 prosentilla elinaika oli korkeintaan 2 vuotta.

Ennen vuotta 2006 lakanneet lyhyen elinkaaren yritykset puuttuvat pääosin aineistosta. Tästä johtuen lyhyen elinkaaren yritysten määrää ei voida vertailla eri ikäluokkien välillä. (Ks. kohta 1.2 Selvityksessä käytetyt aineistot.)

⁴ Toimivuus on määritelty Verohallinnon rekistereihin kuulumisen perusteella, ks. luku 3.3. Toimivien yritysten osuutta ei voi verrata eri ikäluokkien välillä. Toimivia yrityksiä on vähemmän uusien yritysten joukossa kuin vanhojen, koska vanhemmissa ikäluokissa ennen vuotta 2006 toimintansa lopettaneet yritykset puuttuvat aineistosta. (Ks. kohta 1.2 Selvityksessä käytetyt aineistot.)

⁵ Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 2013, Yksityisen terveydenhuollon yritykset Suomessa. Toimivuus määriteltiin marraskuussa 2012 poimittujen tietojen perusteella.

⁶ Aloitus- ja lopetusajankohdten määritelmä noudattaa selvityksessä käytettyä toimivuuden määritelmää. Yrityksen toiminta alkaa, kun se määritellään ensimmäisen kerran toimivaksi. Yrityksen toiminta loppuu, kun se ei ole enää toimiva.

Taulukko 7. Kohdejoukon yritysten aloitusvuosi ja elinaika*. Lähde: Verohallinto.

Elinaika	Aloitusvuosi						aloitusvuosi ei tiedossa	Kaikki yhteensä
	-1990	1991- 1995	1996- 2000	2001- 2005	2006- 2010	2011-		
Alle 2 v	-	5 %	4 %	4 %	31 %	23 %	-	147
2-3 v	-	0 %	3 %	3 %	6 %	-	-	26
3-5 v	2 %	2 %	6 %	12 %	7 %	-	-	49
5-10 v	3 %	7 %	3 %	16 %	2 %	-	-	51
Yli 10 v	22 %	18 %	16 %	3 %	-	-	-	85
Toimiva	72 %	66 %	68 %	61 %	50 %	73 %	-	652
Elinaika ei määritelty	2 %	1 %	1 %	1 %	4 %	4 %	100 %	52
Kaikki yhteensä	115	217	103	145	289	165	28	1 062

* Elinaika tarkoittaa aikaa, jolloin yritys on ollut toimiva, ts. kuulunut johonkin Verohallinnon rekisteriin.

Taulukossa 8 on tarkasteltu kohdejoukon yritysten elinaikoja siten, että yritykset on jaettu rooleihin. Kaikki alle kolme vuotta toimineet ns. lyhyen elinkaaren yritykset kuuluivat ryhmään kerääjä. Sen sijaan kaikki tukkukauppiat ja 94 prosenttia roolin romukauppias yrityksistä oli tarkasteluhetkellä toimivia.

Taulukko 8. Kohdejoukon yritysten elinaika, yritykset rooleittain. Lähde: Verohallinto.

Elinaika	Kaikki roolit		Tukkukauppias		Romukauppias		Kerääjä	
	lkm	osuus	lkm	osuus	lkm	osuus	lkm	osuus
Alle 2 v	147	14 %					147	17 %
2-3 v	26	2 %					26	3 %
3-5 v	49	5 %			1	1 %	48	5 %
5-10 v	51	5 %			2	1 %	49	6 %
Yli 10 v	85	8 %			6	3 %	79	9 %
Toimiva	652	61 %	4	100 %	164	94 %	484	55 %
Ei määritelty	52	5 %			1	1 %	51	6 %
Kaikki	1062	100 %	4	100 %	174	100 %	884	100 %

3.6 Kohdejoukon yritysten organisaatiohenkilöt

Organisaatiohenkilön määritelmä

Selvityksen kohdejoukkona olivat yritysten lisäksi myös niiden organisaatiohenkilöt. Organisaatiohenkilön määritelmä on annettu Harmaan talouden selvitysyksikön toimintaa määrittävän lain⁷ toisessa pykälässä:

”Organisaatiohenkilöllä [tarkoitetaan] liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 2 §:ssä tarkoitettua henkilöä tai sellaista omistajaa, joka yksin tai yhdessä ylenevässä tai alenevassa sukulaissuhteessa olevan henkilön, aviopuolison, rekisteröidyssä parisuhteessa toisen osapuolen tai samassa taloudessa asuvan henkilön kanssa omistaa vähintään 10 prosenttia yhteisön pääomasta tai heillä on vastaava osuus yhteisön äänimäärästä”

Liiketoimintakieltolain 2 §:ssä tarkoitetut henkilöt ovat:

- 1) yksityinen elinkeinonharjoittaja, jonka harjoittamasta liiketoiminnasta on kirjanpitolaissa (655/1973) säädetty kirjanpitovelvollisuus;
- 2) avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsen; sekä
- 3) se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa.

Organisaatiohenkilöiden lukumäärä

Kohdejoukon yrityksissä oli kaikkiaan 1 622 tunnistettua organisaatiohenkilöä vuosina 2008–2012. Tunnistamattomia organisaatiohenkilöitä löytyi arviolta 159. Yrityksiä, joiden organisaatiohenkilöitä tunnistettiin, oli 955.

Taulukko 9. Kohdejoukon organisaatiohenkilöt vuosina 2008–2012. Organisaatiohenkilöiden määrä; organisaatiohenkilöiden suhteiden määrä; organisaatiohenkilöiden suhteiden määrä toimiviin yrityksiin. Lähde: Verohallinto

	Kaikki	01 Henkilö	10-11 Yhtymä	12 Osakeyhtiö	20-29 Yhdistys	70-71 Ulkom.
Orghlö lkm (1)	1 622	-	-	-	-	-
Orghlö lkm yrityksissä (2)	1 792	379	125	1 264	23	1
Orghlö lkm toimivissa yrityksissä	1 283	189	66	1 028	0	0

(1) Organisaatiohenkilöiden lukumäärä, kun jokainen organisaatiohenkilö huomioidaan vain kerran.

(2) Organisaatiohenkilöiden määrä yrityksissä. Sama henkilö voi toimia organisaatiohenkilön asemassa useassa yrityksessä.

Kohdejoukossa oli 107 yritystä, joiden organisaatiohenkilöitä ei tunnistettu lainkaan. Verohallinnon rekistereiden mukaan näistä 33 oli toimivia ja 74 ei-toimivia. Verohallinnon tietokannasta löytyi 60 yritykseltä organisaatiohenkilöitä, mutta näitä ei kyetty tunnistamaan.

Perintätietojen tarkastelu em. 107 yrityksen osalta ei osoittanut muusta kohdejoukosta poikkeavaa todennäköisyyttä esimerkiksi verovelkaisuuden suhteen. Luvun 4 taloudellista luotettavuutta käsittelevässä osiossa yrityksiä, joiden organisaatiohenkilöitä ei tunnettu, tarkasteltiin näin ollen yhtenevästi muiden yritysten kanssa.

⁷ Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä (1207/2010)

4 KOHDEJOUKON YRITYSTEN TALOUDELLINEN LUOTETTAVUUS

Taloudellisen luotettavuuden tarkastelulla pyritään selvittämään, onko kohdejoukkoon valituilla yrityksillä samoja ongelmia esimerkiksi arvonlisäverotuksessa, kuin romualan verotarkastuksissa on havaittu. Kohdejoukon määrittely on esitetty luvussa 3. Kohdejoukko pyrittiin määrittelemään siten, että se edustaa mahdollisimman laajasti Suomessa metalliromun kierrätykseen osallistuvia yrityksiä.

Selvityksessä arvioitiin kohdejoukon yritysten taloudellista luotettavuutta mm. arvonlisäveron ja tilinpäätöksen ilmoitustietojen ja ilmoituskäyttäytymisen perusteella sekä verovelkojen ja konkurssitietojen perusteella. Lisäksi arvioitiin kohdejoukon yritysten organisaatiohenkilöiden taloudellista luotettavuutta liiketoimintakieltojen ja yrityssuhteiden lukumäärien avulla. Luotettavuuden arvioinnissa huomioitiin yritysten roolijako, jos erot ryhmien välillä olivat huomattavat.

4.1 Arvonlisäverotietojen ilmoittaminen

Tässä luvussa esitetään arvonlisäveron ilmoitustietojen yleinen tarkastelu taustatietona taloudellisen luotettavuuden arvioinnille sekä luvussa 5 esitetylle käännetyn verovelvollisuuden vaikuttavuuden arvioinnille. Lisäksi ilmoitustietojen yleinen tarkastelu antaa käsityksen romukauppaliiketoiminnan laajuudesta Suomessa.

Verotarkastuksissa havaittiin eräänä ongelma arvonlisäveron perusteettomat vähennykset. Vähennyksiä tarkastellaan tässä luvussa suhteuttamalla ne myynnin määrään, jolloin saadaan kuva vähennysten suuruudesta suhteessa liiketoiminnan laajuuteen.

Yleiskuva ALV-ilmoittamisesta

Kohdejoukossa oli vuosittain noin 600–700 ALV-rekisteriin kuuluvaa yritystä. Bruttomääräinen vuosittainen maksettavan veron määrä oli noin sata miljoonaa euroa (Taulukko 10 sarakke Kohdekauden vero>0). Ryhmässä tukkukauppias on kuitenkin suuria vientiyrityksiä, jotka saivat arvonlisäveron palautuksia useiden kymmenien miljoonien eurojen edestä. Tästä johtuen kohdejoukon yritysten nettomaksut jäivät vuosittain noin 50–60 miljoonaan euroon.

Myynnit yhteensä koko kohdejoukossa olivat noin 1,7–1,8 miljardia euroa vuodessa. Ryhmän tukkukauppias vuosittaiset myynnit (700–800 miljoonaa euroa) olivat lähes yhtä suuret kuin ryhmän romukauppias yritysten myynnit (800–900 miljoonaa euroa). Rooliin kerääjä kuuluvien yritysten yhteenlaskettu myynti oli suuremmasta lukumäärästä huolimatta selvästi pienempi kuin muiden ryhmien myynti, noin 100–200 miljoonaa euroa vuodessa.

Luvussa 2 esitettiin malli, jossa metalliromu kulkee metallin luovuttajilta romukauppaketjun läpi loppukäyttäjille. Kun kohdejoukon yritysten alv-ilmoitustietoja arvioidaan mallin pohjalta, huomio kiinnittyy suureen eroon kerääjäyritysten ja romukauppiaiden myynneissä. Kerääjäyritysten myyntien yhteenlaskettu arvo oli vain noin 10–20 prosenttia romukauppiaiden myyntien yhteenlasketusta arvosta. Tätä eroa selittäviä syitä ovat

- romukauppiaat ostavat osan romusta suoraan metallin luovuttajilta
- osa kerääjäyritysten myynneistä jää ilmoittamatta veroilmoituksissa
- kohdejoukosta voi puuttua osa Suomessa toimivista kerääjäyrityksistä

Taulukko 10. Arvonlisäveron ilmoitustiedot rooleittain. Lähde: Verohallinto

Rooli	Vuosi	Lkm alv rekist.	Myyntit yhteensä(*) 1000 eur	Vähennettävä vero 1000 eur	Kohdekauden vero 1000 eur	Kohdekauden vero>0 1000 eur	Kohdekauden vero<0 1000 eur
kaikki	2010	626	1 717 273	228 225	67 040	99 605	-32 564
	2011	656	1 863 144	248 887	54 171	100 769	-46 597
	2012	687	1 846 708	252 706	50 379	101 764	-51 385
	Per yr.		2 756	371	87	153	-66
tukku- kauppia	2010	4	701 970	91 208	-25 089	310	-25 399
	2011	4	856 309	119 147	-37 381	108	-37 489
	2012	4	770 673	110 850	-38 449	85	-38 534
	Per yr.		194 079	26 767	-8 410	42	-8 452
romu- kauppia	2010	164	798 730	96 342	77 505	82 874	-5 369
	2011	166	931 861	119 842	85 618	92 824	-7 206
	2012	165	973 334	125 804	83 387	93 107	-9 721
	Per yr.		5 462	691	498	543	-45
kerääjä	2010	458	216 574	40 675	14 624	16 420	-1 796
	2011	486	74 974	9 899	5 935	7 837	-1 902
	2012	518	102 701	16 052	5 442	8 571	-3 130
	Per yr.		270	46	18	22	-5

(*) Arvonlisäveron ilmoitustietojen perusteella laskettu myynnin määrä.

ALV-vähennykset

Arvonlisäveron vähennysten tarkastelu tehtiin suhteuttamalla kunkin yrityksen vähennysten määrä myynnin määrään ja sijoittamalla yritykset tämän suhdeluvun mukaisesti luokkiin. Tarkastelu on tehty vuosien 2010–2012 arvonlisäveron ilmoitustietojen perusteella.⁸

Jos vähennysten osuus myynnistä on poikkeavan suuri, on mahdollista, että vähennysten määrää on liioiteltu kausiveroilmoituksissa. Tarkastelu ei välttämättä paljasta kaikkia väärinkäytöksiä, sillä kuten luvussa 2.2 todettiin, osa yrityksistä saattaa tasapainottaa ostojen ja myyntien välistä suhdetta tekaistuilla kuiteilla.

Toisaalta luvussa 2.2 todettiin, että tyypillinen tilanne, jossa yritys ilmoittaa katteettomia vähennyksiä on sellainen, jossa marginaaliveron ja normaalin veron alaisia myyntejä ei ole mahdollista erotella. Tällöin koko myyntiin sovelletaan normaalia veroa, mutta yrityksellä ei ole vähennysoikeutta ostoihin sisältyvään piilevään arvonlisäveroon. Verotarkastushavaintojen mukaan vilpin riski on siis suurin niillä yrityksillä, jotka eivät sovelle marginaaliveroa.

Jos yritys ilmoittaa marginaaliveron alaista myyntiä, sen tekemät vähennykset ovat selvästi alhaisemmalla tasolla kuin normaalia verollista myyntiä ilmoittavien yritysten vähennykset. Tätä ajattelua soveltaen yritykset, joilla vähennysten osuus myynneistä on suuri, muodostavat suurimman riskin perusteettomien vähennysten ilmoittamisen näkökulmasta.

Myyntin ja vähennysten välisen tarkastelun tulokset on esitetty Taulukossa 11. Suurin osa yrityksistä, 88 prosenttia, sijoittuu luokkiin, joissa vähennysten osuus jäi alle 20 prosenttiin myynnistä. Ryhmän romukauppia yrityksistä 8 prosentilla ja ryhmän kerääjä yrityksistä 12 prosentilla vähennysten osuus oli suurempi kuin 20 prosenttia.

⁸ Myynti on kausiveroilmoituksen tietojen perusteella laskettu tieto "myynnit yhteensä" ja se käsittää kaiken ilmoitetun myynnin, jota varten tehtyjen ostojen sisältämän arvonlisäveron ilmoitusvelvollinen on oikeutettu vähentämään. Mukaan lukien verollinen myynti, veroton myynti, rakentamispalvelun myynti ja EU-myynti.

Roolin tukkukauppia yrityksistä kaksi kolmasosaa ilmoitti vähennyksiä 20–25 prosenttia myynnistä. Tähän voi olla luonnollinen selitys se, että myyntiketjun loppupäässä olevilla yrityksillä vähennysten osuus myynnistä on suurempi kuin ketjun alkupäässä olevilla yrityksillä, koska tehtävät ostovähennykset kertaantuvat ketjussa. Esimerkiksi rakennusalalla, missä yritysten roolit urakkaketjussa on helppo tunnistaa arvonlisäveroaineiston perusteella, vähennysten osuus liikevaihdosta oli pääurakoitsijoilla keskimäärin noin 17–20 prosenttia, väliportaana aliurakoitsijoilla noin 12–16 prosenttia ja alimman portaan aliurakoitsijoilla noin 11–12 prosenttia vuosina 2011–2012.⁹

Taulukko 11. ALV vähennysten osuus myynnistä 2010–2012, yritysten lukumäärät osuutta kuvaavissa luokissa. Tarkastelu rooleittain. Lähde: Verohallinto

ALV-vähennykset per myynti	Tukkukauppia		Romukauppia		Kerääjä		Kaikki	
	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus
1. alle 5%			28	6 %	243	16 %	271	14 %
2. 5-10%			117	24 %	310	21 %	427	21 %
3. 10-15%	3	25 %	183	37 %	310	21 %	496	25 %
4. 15-20%	1	8 %	124	25 %	171	12 %	296	15 %
5. 20-25%	8	67 %	18	4 %	90	6 %	116	6 %
6. 25-30%			5	1 %	34	2 %	39	2 %
7. yli 30%			11	2 %	64	4 %	75	4 %
Luokat yht.	12		486		1 222		1 720	
Ei määritelty			9	2 %	261	18 %	270	14 %
Kaikki	12	100 %	495	100 %	1 483	100 %	1 990	100 %

4.2 Ilmoituslaiminlyönit ja arvioverotus

Tässä selvityksessä tarkasteltiin arvonlisäveron, työnantajasuoritusmaksujen sekä välittömän veron ilmoituspuutteita, erityisesti puuttuvia ilmoituksia. Niiden määrää seurattiin ko. verolajien *arvioverotustietojen* perusteella. Kun verovelvollinen ei anna veroilmoitusta, arvioi Verohallinto puuttuvan tiedon.

Taulukossa 12 on tarkasteltu yhteisöveron, arvonlisäveron sekä työnantajasuoritusten ilmoituslaiminlyönitejä kohdejoukossa vuosittain. Ilmoituslaiminlyöntien määrää on verrattu ko. vuonna tai sitä ennen toimintansa aloittaneiden yritysten määrään.

Arvioverotettuja yrityksiä oli kohdejoukossa vuosittain noin 70–80. Arvioverotettujen yritysten suhteellinen määrä oli noin 10 prosenttia kaikista toimintansa aloittaneista yrityksistä.

Arvioverotettujen määrää ei ole kaikilta osin vertailukelpoinen eri vuosien välillä. Vuosien 2012 ja 2013 luvuista puuttuu yhteisöveroilmoitusten arviot. Toisaalta arvonlisäveron arvioverotusten määrä uudempina vuosina ei ole lopullinen, vaan osa arvioista poistuu kun niiden tilalle saadaan yritysten ilmoittamia tietoja.

⁹ Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 005/2011 Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. Loppuraportti. Kaavio 6.

Arvioverotettujen osuus kohdejoukon yrityksistä pieneni hieman tarkastelujaksolla, tähän vaikutti kaksi tilastollista syytä

- yhteisöverotiedot puuttuvat vuosilta 2012 ja 2013.
- kohdejoukossa ei-toimivien yritysten osuus kasvaa tarkastelujaksolla: vuonna 2008 ei-toimivia oli 23 prosenttia, vuonna 2013 ei-toimivia oli 37 prosenttia. Arvioverotus kohdistuu pääsääntöisesti toimiviin yrityksiin, joten potentiaalisten arvioverotettavien suhteellinen osuus pienenee. Samalla pienenee arvioverotettujen osuus suhteessa toimintansa aloittaneisiin yrityksiin.

Taulukko 12. Arvioverotetut vuosittain 2008–2013 suhteutettuna niiden yritysten määrään, jotka olivat aloittaneet toimintansa ko. vuoteen mennessä. Lähde: Verohallinto

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aloittaneita yrityksiä, joista...	758	807	869	948	1 017	1 034
... toimivia	584	591	605	646	648	652
... ei-toimivia	174	216	264	302	369	382
Arvioverotetut, työnantajasuoritukset	8	6	7	5	7	11
Arvioverotetut, arvonlisävero	37	32	35	39	64	50
Arvioverotetut, yhteisövero	42	36	39	40	-	-
Arvioverotetut, yhteensä	87	74	81	84	71	61
Arvioverotetut, osuus aloittaneista	11 %	9 %	9 %	9 %	7 %	6 %

Taulukossa 13 on tarkasteltu arvioverotettujen yritysten määrää rooleittain. Ilmoituslaiminlyöntejä oli kohdejoukossa eniten ryhmän kerääjä yrityksillä. Ko. ryhmässä 21 prosenttia yrityksistä eli 188 kpl arvioverotettiin vähintään kerran vuosina 2008–2013. Ryhmän romukauppias yrityksistä neljä prosenttia eli 7 kpl arvioverotettiin vähintään kerran vastaava aikana. Ryhmän tukkukauppias yrityksiä ei arvioverotettu lainkaan.

Taulukko 13. Arvioverotetut, lukumäärä ja osuus rooleittain 2008–2013. Kaikki verolajit: tulovero, arvonlisävero ja työnantajamaksut. Lähde: Verohallinto.

Rooli	Yritykset yhteensä, lkm	Arvioverotetut yritykset, lkm	Arvioverotetut yritykset, osuus
(1) Tukkauppias	4	0	0 %
(2) Romukauppias	174	7	4 %
(3) Kerääjä	884	188	21 %

Taulukossa 14 on tarkasteltu arvioverotettujen yritysten tulevaisuutta toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta. Arvioverotus ennakoi usein toiminnan päättymistä. Arvioverotetuilla yrityksillä toiminnan päättymisen todennäköisyys oli suuri, sillä lähes kaikkina vuosina toimivien yritysten määrä putosi alle puoleen arvioverotuista seuraavien 1–2 vuoden aikana. Esimerkiksi vuonna 2008 arvioverotettiin 87 yritystä. Näistä vuonna 2010 toimivia oli enää 15 ja vuonna 2013 viisi.

Taulukko 14. Arvioverotettujen yritysten tulevaisuus. Toimivien yritysten määrä arvioverotusvuonna ja sitä seuraavina vuosina.

Arvioverotus suoritettu vuonna	Arvioverotetut, lkm	toimivia 2008	toimivia 2009	toimivia 2010	toimivia 2011	toimivia 2012	toimivia 2013
2008	87	78	29	15	7	8	5
2009	74	-	59	39	14	15	9
2010	81	-	-	69	38	27	14
2011	84	-	-	-	71	52	22
2012	71	-	-	-	-	68	45

Huom: yksi yritys on arvioverotettu vuosina 2008 ja 2009, mutta se on ollut toimiva ja kuulunut alvrekisteriin vasta vuodesta 2012 alkaen. Tästä johtuu, että 2008 ja 2009 arvioverotettujen osalta toimivien lukumäärä kasvaa vuodesta 2011 vuoteen 2012.

Taulukossa 15 on tehty vastaava tarkastelu kuin taulukossa 14, mutta tällä kertaa on huomioitu vain arvonnalisäveron arvioverotukset. Yrityksistä, jotka olivat toimivia arvioverotusvuonna, suurin osa lopetti toimintansa kahden vuoden kuluessa. Arvioverottamisen ja lopettamisen todennäköisyyden välinen yhteys on jopa selvempi kuin taulukossa 14 (sama tarkastelu, mutta kaikki verolajit huomioitu).

Osa uusista arvioverotuspäätöksistä korvautuu myöhemmin asiakkaan omalla ilmoituksella, minkä vuoksi arvioverotuksen ja lopettamisen välinen syy-yhteys ei ole aivan yhtä selvä tuoreimpien arvioverotustapausten kohdalla. Tästä huolimatta yrityksen joutuminen arvonnalisäveron osalta arvioverotetuksi näyttää olevan vahva riskitekijä toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta.

Taulukko 15. ALV-arvioverotetut yritykset ja toimivuus myöhempinä vuosina. Lähde: Verohallinto.

ALV-arvioverotus suoritettu vuonna	Arvioverotetut, lkm	toimivia 2008	toimivia 2009	toimivia 2010	toimivia 2011	toimivia 2012	toimivia 2013
2008	37	33	10	3		1	1
2009	32	-	28	18	5	6	3
2010	35	-	-	33	17	12	5
2011	39	-	-	-	35	23	7
2012	64	-	-	-	-	61	41

Huom: yksi yritys on arvioverotettu vuosina 2008 ja 2009, mutta se on ollut toimiva ja kuulunut alvrekisteriin vasta vuodesta 2012 alkaen. Tästä johtuu, että 2008 ja 2009 arvioverotettujen osalta toimivien lukumäärä kasvaa vuodesta 2011 vuoteen 2012.

Edellä kuvatut arvioverotukseen liittyvät havainnot – kuten arvioverotusten kohdistuminen kerääjä-yrityksiin ja arvioverotettujen kohonnut lopettamisriski – sopivat yhteen verotarkastushavaintojen kanssa, joiden mukaan bulvaaneina toimineet yritykset laiminlöivät verotietojen ilmoittamisen Verohallinnolle.

4.3 Verovelka ja verotilin negatiivinen saldo

Verovelka

Verovelkatarkastelussa on käytetty kunkin yrityksen uusinta voimassaolevaa verovelkatietoa, joka sisältää sekä velan pääoman että viivästysseuraamukset.

Taulukossa 16 on tarkasteltu verovelkaisten lukumäärää sekä verovelan määrää kohdejoukon yritysten keskuudessa. Verovelkaisten yritysten osuus kohdejoukossa oli 28 prosenttia kaikista yrityksistä. Harmaan talouden selvitysyksikön verovelka-ilmiöselvityksessä on tarkasteltu verovelkaisten yritysten määrää toimialoittain. Verovelkaisten osuus kaikilla toimialoilla keskimäärin oli 15 prosenttia, kun eniten verovelkaisia oli rakentamisen toimialalla, 26 prosenttia.¹⁰ Toimialavertailu osoittaa, että verovelkaisten osuus kohdejoukossa oli erittäin suuri.

Kohdejoukossa eniten verovelkaisista oli elinkeinonharjoittajien keskuudessa. Peräti 47 prosentilla kaikista kohdejoukon elinkeinonharjoittajista oli verovelkaa. Aiemmin luvussa 3.4 todettiin, että elinkeinonharjoittajat olivat lähes poikkeuksetta roolin kerääjä yrityksiä.

Taulukko 16. Kohdejoukon yritysten verovelat. Lähde: Verohallinto

	Kaikki	Elinkeino- harjoittaja	Yhtymä	Osakeyhtiö	Ulkomainen
Kaikki, lkm	1 062	379	139	507	16
Verovelkaa, lkm	294	179	18	93	4
Verovelkaisten osuus kohdejoukossa	28 %	47 %	13 %	18 %	25 %
Verovelkaa, summa 1000 €	16 569	6 959	462	8 994	154
Verovelkaa toimivilla, summa 1000 €	5 258	2 784	40	2 434	0
Toimivien yritysten osuus verovelasta	32 %	40 %	9 %	27 %	0 %

Taulukossa 17 on tarkasteltu verovelkaa roolijaon mukaisesti. Verovelkaisten lukumäärän tarkastelussa havaitaan, että verovelkaisuus oli yleistä erityisesti kerääjä-yritysten keskuudessa, joista 31 prosentilla oli verovelkaa. Sen sijaan muissa rooleissa verovelkaisten osuus oli "normaalilla" tasolla ollen 10 prosenttia.

Taulukko 17. Verovelka rooleittain. Lähde: Verohallinto.

	Kaikki yht.	Romukauppias, tukkukauppias			Kerääjä		
		toimivat	ei-toimivat	yht.	toimivat	ei-toimivat	yht.
Kaikki, lkm	1 062	168	10	178	484	400	884
Verovelkaiset, kaikki							
lkm	294	16	2	18	113	163	276
osuus kaikista	28 %	10 %	20 %	10 %	23 %	41 %	31 %
summa 1000 €	16 569	1 122	431	1 553	4 136	10 880	15 016
osuus velasta		7 %	3 %	9 %	25 %	66 %	91 %
Verovelkaiset, velka > 5000 €							
lkm	186	14	1	15	53	118	171
osuus kaikista	18 %	9 %	33 %	9 %	11 %	29 %	19 %
summa 1000 €	16	1 118	429	1 547	4 060	10 805	14 865
osuus velasta		6 %	6 %	11 %	26 %	63 %	89 %

¹⁰ Harmaan talouden selvitysyksikkö, Ilmiöselvitys 17/2012, Osaraportti I, Verovelat, Taulukko 3.

Verotilin negatiivinen saldo

Yrityksille syntyy maksuvelvoitteita verotilille tyypillisesti kuukausittain. Jos jonain kuukautena eräpäivään mennessä suoritettavat maksut verotilille ovat pienemmät kuin maksuvelvoitteet, syntyy negatiivinen saldo. Yrityksille voi muodostua negatiivista saldoa myös arvioverotuksen seurauksena, jos ne laiminlyövät ilmoittamisen kokonaan.

Verotilin eräajot tehdään noin joka kuukauden 20. päivä. Jos verotilillä on tuolloin eräpäivän ylittänyttä maksamatonta veroa, lähetetään yritykselle ensimmäinen maksumuistutus. Toisen maksumuistutus lähtee yritykselle, jos seuraavan kuukauden ajossa vero on yhä maksamatta. Jos veroa ei ole maksettu kolmannen kuukauden ajoon mennessä, siirretään maksamaton vero verohallinnon perintäjärjestelmään. Jos verojen perintään siirtämisen jälkeen yritykselle syntyy uutta verovelkaa, se siirtyy perintäjärjestelmään ilman muistutusta jokaisesta uudesta velkaerästä. Yrityksen negatiivinen saldo voi siten nollaantua joko maksusuo-rituksen johdosta tai perintään siirron johdosta.

Verotilille suoritetaan arvonlisäveron lisäksi myös muiden verolajien maksuja (mm. työntekijämaksut), joten negatiivista saldoa voi kertyä enemmän kuin pelkkä arvonlisäveron maksujen laiminlyönti aiheuttaisi.

Ohimenevä verotilin negatiivinen saldotilanne on yleinen yrityksillä, eikä yksittäistä negatiivista tapahtumaa voida pitää merkinä systemaattisesta veronkierrosta. Sen sijaan toistuva, pitkäkestoinen ja toiminnan laajuuteen nähden suuri negatiivinen saldo voi olla merkki bulvaanitoiminnasta. Kohdejoukossa oli 556 yritystä, jotka olivat alv-rekisterissä ja joiden verotilin saldo oli kerran tai useammin negatiivinen tarkastelujaksolla 6/2011–6/2013. Samalla ajanjaksolla yrityksiä, joiden verotili ei ollut kertaakaan negatiivinen, oli 174.

Taulukko 18. Negatiivisten saldojen lukumäärä. Lähde: Verohallinto

		Lkm negatiivinen saldo					
		1-5 kpl	6-10 kpl	11-15 kpl	16-20 kpl	21-25 kpl	Kaikki
Alv-rekisteröinnin kesto	1-5 kk	26					26
	6-10 kk	27	22				49
	11-15 kk	14	12	8			34
	16-20 kk	6	8	4	10		28
	21-25 kk	193	91	63	54	18	419
	Kaikki	266	133	75	64	18	556

Taulukossa 19 verrataan lähemmin edellisen taulukon tummennettuihin ruutuihin sijoittuneita yrityksiä sekä saman taulukon muihin ruutuihin sijoittuneita yrityksiä. Niillä yrityksillä, joilla negatiivista saldoa esiintyi usein, keskimääräinen negatiivinen saldo oli myös selvästi suurempi (3 957 euroa) kuin niillä yrityksillä, joilla negatiivista saldoa esiintyi satunnaisemmin (946 euroa).

Taulukko 19. Negatiivisen saldon summa. Lähde: Verohallinto

	Monta negatiivista saldoa		Vähän negatiivisia saldoja		alv velvolliset yhteensä
	lkm / summa	osuus kaikista	lkm / summa	osuus kaikista	lkm / summa
Yritykset	94	13 %	462	63 %	730
Verotilin negatiivinen saldo, 1000 €	7 003	43 %	9 254	57 %	16 257
Negatiivia saldotapahtumia	1 770		9 784		
Keskimääräinen negatiivinen saldo, €	3 957		946		

4.4 Tilinpäätöstiedot

Puuttuvat tuloveroilmoitukset

Suoraa tietoa kirjanpidon laiminlyönneistä saadaan verotarkastuksista. Romualan tarkastuksissa havaittiin salattua myyntiä 47 tapauksessa. Myyntien kirjanpito puuttui kokonaan 20 yritykseltä ja myynnit oli kirjattu puutteellisesti 27 yrityksellä.

Kohdejoukon kattava tarkastelu puuttuvien kirjanpitojen osalta suoritettiin siten, että verrattiin toimivien¹¹, ei-lepäävien yritysten lukumäärää niiden yritysten lukumäärään, jotka olivat antaneet tuloveroilmoituksen Verohallinnolle.

Toimivaksi määritellyn yrityksen ilmoitus katsottiin puuttuvaksi, jos ilmoitus oli tyhjä (liikevaihto, veronalaiset tuotot, vähennyskelpoiset kulut sekä tilikauden tulos puuttuivat) tai se puuttui kokonaan. Tulos ei ole täysin tarkka, mutta antaa kuitenkin jonkinlaisen arvion puuttuvien kirjanpitojen lukumäärästä.

Taulukossa 20 on esitetty yhteenveto tarkastelusta. Kirjanpito puuttui vuosina 2008–2011 noin 11–17 prosentilta kerääjäyrityksistä ja noin 1–4 prosentilta romukauppiaista. Puuttuvien kirjanpitojen osuutta voidaan pitää korkeana etenkin kerääjäyritysten osalta, joskin verotarkastuksissa myyntien kirjaaminen oli laiminlyöty kokonaan vielä useammin, 26 prosentissa tarkastuksista.

Taulukko 20. Puuttuvat tuloveroilmoitukset vuosittain. Lähde: Verohallinto.

	Kerääjä			Romukauppias		
	toimivia yrityksiä	ilmoitus annettu	ilmoitus puuttuu, lkm ja osuus	toimivia yrityksiä	ilmoitus annettu	ilmoitus puuttuu, lkm ja osuus
2008	486	433	53 / 11 %	157	152	5 / 3 %
2009	466	410	56 / 12 %	163	157	6 / 4 %
2010	480	418	62 / 13 %	164	161	3 / 2 %
2011	513	427	86 / 17 %	166	164	2 / 1 %

Tappiolliset tilikaudet

Taulukossa 21 on tarkasteltu tappiollisten tilikausien osuutta kaikista ilmoitetuista tuloksista ajalla 2008–2012. Tarkastelussa on huomioitu vain tulostietoja ilmoittaneet yritykset. Yrityksiä, joilla tappiollisten tilikausien osuus oli suuri (yli 60 prosenttia), oli eniten roolin kerääjä yrityksillä. Huomattavaa on, että 75:llä eli 15 prosentilla kerääjäyrityksistä lähes kaikki tarkastellut tilikaudet olivat tappiollisia.

Taulukko 21. Tappiolliset tilikaudet 2008–2012 rooleittain. Lähde: Verohallinto.

Tappiolliset tilikaudet, osuus 2008-2012	romukauppias, tukkukauppias		kerääjä	
	lkm yrityksiä	osuus yrityksistä	lkm yrityksiä	osuus yrityksistä
1. alle 20%	90	51 %	218	44 %
2. 20-40%	34	19 %	93	19 %
3. 40-60%	33	19 %	55	11 %
4. 60-80%	7	4 %	56	11 %
5. 80-100%	11	6 %	75	15 %
Kaikki yhteensä	175	100 %	497	100 %

¹¹ Verohallinnon rekisteritietoihin perustuvat toimivuuden määritelmä, ks. luku 3.3.

Negatiivinen omapääoma

Taulukossa 22 tarkastellaan kohdejoukon yrityksiä, joiden oma pääoma oli negatiivinen vuosina 2008–2012. Ryhmän kerääjä yrityksillä oma pääoma oli hieman useammin negatiivinen kuin muiden ryhmien yrityksillä. Tarkastelujaksolla oma pääoma oli negatiivinen keskimäärin 12 prosentilla kerääjä-osakeyhtiöistä, kun muilla osakeyhtiöille oma pääoma oli negatiivinen keskimäärin 5 prosentilla.

Taulukko 22. Osakeyhtiöt, joilla negatiivinen omapääoma ajalla 2008–2012, rooleittain. Lukumäärä sekä osuus toimivista yrityksistä. Lähde Verohallinto.

	romukauppias, tukkukauppias		kerääjä		kaikki roolit	
	lkm	osuus toimivista	lkm	osuus toimivista	lkm	osuus toimivista
2008	6	4 %	22	11 %	28	8 %
2009	9	6 %	28	13 %	37	10 %
2010	10	7 %	32	15 %	42	11 %
2011	10	6 %	31	13 %	41	10 %
2012	5	3 %	19	8 %	24	6 %
Yhteensä	40	5 %	132	12 %	172	9 %

4.5 Konkurssit

Taulukosta 23 ilmenee, että ajalla 2002–2013 kohdejoukon yrityksistä 46:lla oli konkurssivaiheita. Näistä 11 on rauennut varojen puutteessa. Konkurssivaiheita oli 42:lla kerääjä-yrityksellä ja neljällä romukauppiaalla.

Taulukko 23. Kohdejoukon yritysten konkurssivaiheet ajalla 2002–2013. Lähde: Verohallinto

	Kaikki	Kerääjä	Romukauppias	Toimiva	Ei-toimiva
Konkurssivaiheet yhteensä	46	42	4	13	33
100 VEROVIRASTON HAKEMUS JÄTETTY	2	2		2	
102 MUUN VELKOJAN HAKEMUS JÄTETTY	2	1	1	2	
108 ASETETTU KONKURSSIIN / VELK. HAK.	2	2		1	1
110 ASETETTU KONKURSSIIN / OMA HAK.	2	2			2
120 KONKURSSI JÄÄNYT SILLENSÄ	9	8	1	5	4
127 HAKEMUS PERUUTETTU	2	2		1	1
130 RAUENNUT VAROJEN PUUTTEESSA	11	11			11
135 KONKURSSI RAUENNUT YRITYSSAN.	2	1	1	2	
145 KONKURSSIVALVONTA	1	1			1
161 JAKOLUETTELO VAHVISTETTU	6	5	1		6
168 PESÄN LOPETTAMISEN KIIREHTIMINEN	1	1			1
190 LOPPUTILITYS ANNETTU	6	6			6

Konkurssivaiheiden esiintyminen oli yleisintä 2–5 vuotta toimineilla yrityksillä, joista noin 15 prosentilla oli konkurssivaiheita. Alle 2 vuotta toimineilla niitä esiintyi selvästi vähemmän, kuudella prosentilla.

Taulukko 24. Konkurssivaiheet ja elinaika. Lähde: Verohallinto

Elinaika	Kaikki	Konkurssivaihe	Osuus konkurssivaihe
Alle 2 v	147	9	6 %
2-3 v	26	4	15 %
3-5 v	49	7	14 %
5-10 v	51	6	12 %
Yli 10 v	85	7	8 %
Toimiva	652	13	2 %
Ei määritetty	52	0	0 %
Kaikki yhteensä	1 062	46	4 %

Toisaalta verovelan tarkastelu ikäluokittain osoittaa, että yritykset, joiden toiminta kesti alle kaksi vuotta, olivat kohdejoukossa kaikista velkaisimpia. Näyttää siltä, että alle kaksi vuotta toimineiden yritysten toiminta oli ajettu alas ennen konkurssin vireille panoa.

Taulukossa 25 on tarkasteltu verovelan määrää ikäluokittain siten, että esitetty prosenttiluku kertoo verovelkaisten osuuden ko. elinajan omaavista yrityksistä. Mitä lyhyempi oli yrityksen elinaika, sen suuremmalla todennäköisyydellä sillä oli myös verovelkaa: yrityksistä, joiden elinaika oli alle kaksi vuotta, oli verovelkaisia 55 prosenttia. Näistä huomattavalla osalla (yhteensä 27 prosenttia) oli verovelkaa jo yli 10 000 euroa huolimatta siitä, että yritys oli toiminut vain lyhyen ajan.

Taulukko 25. Verovelkaisten osuus ja verovelan määrä. Kohdejoukon yritykset elinajan mukaan luokiteltuina. Lähde: Verohallinto

Elinaika	Verovelkaisten osuus kaikista yrityksistä elinaikaluokassa	Verovelan määrä - luokat; verovelkaisten jakautuminen luokkiin				Kaikki yritykset elinaikaluokassa, lkm
		alle 1 000 €	1 000 – 9 999 €	10 000 - 99 999 €	yli 100 000 €	
Alle 2 v	55 %	7 %	21 %	24 %	3 %	147
2-3 v	42 %	8 %	8 %	19 %	8 %	26
3-5 v	51 %	2 %	6 %	31 %	12 %	49
5-10 v	31 %	2 %	2 %	18 %	10 %	51
Yli 10 v	21 %	2 %	7 %	7 %	5 %	85
Toimiva	20 %	6 %	8 %	5 %	1 %	652
Ei määritetty	27 %	6 %	12 %	6 %	4 %	52
Yhteensä	28 %	5 %	9 %	10 %	3 %	1 062

4.6 Organisaatiohenkilöiden taloudellinen luotettavuus

Organisaatiohenkilöiden taloudellista luotettavuutta tarkasteltiin voimassaolevien liiketoimintakieltojen avulla. Lisäksi haluttiin selvittää, löytyisikö kohdejoukon organisaatiohenkilöiden joukosta ns. yrityskierrättäjiä, jotka tyypillisesti toimivat lyhyen elinkaaren yrityksillä. Yrityskierrättäjä on henkilö, joka perustaa yrityksen, mutta laiminlyö verojen ja muiden lakisääteisten velvoitteiden hoitamisen. Yrityksen annetaan ajautua konkurssiin mahdollisesti parin-kolmen vuoden kuluessa. Kun vanha yritys on ajettu alas, toiminta siirtyy uuden, puhtaan yrityksen nimiin.

Liiketoimintakiellot

Voimassa olevia liiketoimintakieltoja oli 14:llä kohdejoukon organisaatiohenkilöllä. Liiketoimintakieltojen suhteellinen osuus kohdejoukossa oli 0,9 prosenttia. Lukua voi verrata esimerkiksi Verohallinnon tietokannassa olevien kaikkien organisaatiohenkilöiden voimassaoleviin liiketoimintakieltoihin, joita oli keskimäärin 0,1 prosentilla organisaatiohenkilöistä.

Neljällä henkilöllä vastuusuhde kohdejoukon yritykseen jatkui liiketoimintakiellosta huolimatta – ts. tieto vastuuaseman päättymisestä puuttui. Kaikki neljä yritystä olivat passiivisia eli ne eivät kuuluneet Verohallinnon rekistereihin, mutta tieto toiminnan lopullisesta päättymisestä puuttui. Kahdella henkilöllä, joiden liiketoimintakielto oli tullut voimaan maaliskuussa 2013, vastuusuhde jatkui. Näissä tapauksissa on mahdollista, että tieto vastuusuhteen päättymisestä ei ollut päivittynyt Verohallinnon tietokantaan poimintahetkellä. Lisäksi kolmella henkilöllä vastuusuhde kohdejoukon yritykseen oli päättynyt muutaman kuukauden viiveellä liiketoimintakiellon alkamisesta.

Yrityskierrätysilmiö – ei-toimivien yritysten organisaatiohenkilöt

Luvussa 3.5 havaittiin, että kohdejoukossa on huomattava määrä 2000-luvun puolivälin jälkeen perustettuja, toimintansa lopettaneita yrityksiä (Taulukko 6). Vuosina 2006–2010 perustetuista yrityksistä 37 prosentilla elinaika oli lyhyt, alle 3 vuotta (Taulukko 7). Havaittu lyhyen elinkaaren yritysten suuri määrä saattaa olla merkki yrityskierrätysilmiön olemassaolosta tarkasteltavan yritysjoukon taustalla.

Yrityskierrätysilmiön olemassaoloa ja laajuutta selvittiin tutkimalla organisaatiohenkilöiden yrityssuhteita vuoden 2006 jälkeen perustettujen ja toimintansa lopettaneiden yritysten joukossa. Organisaatiohenkilöiden joukosta etsittiin sellaisia henkilöitä, joilla oli suhteita useaan ei-toimivaan yritykseen.

Kohdejoukossa oli 188 ei-toimivaa yritystä, joiden toiminta alkoi vuonna 2006 tai myöhemmin (ks. taulukko 6). Yrityskierrätysilmiön tarkastelua varten tälle yritysryhmälle poimittiin Verohallinnon tietokannasta organisaatiohenkilöt vuosille 2006–2013.¹² Tarkastelu osoittaa, että kaikkiaan 14 yrityksen taustahenkilö tai taustahenkilöt olivat toimineet organisaatiohenkilöinä vähintään kahdessa tutkitussa yrityksessä vuosina 2006–2013:

- 1 henkilö oli vastuuhenkilö tai osakas kolmessa ei-toimivassa yrityksessä
- 5 henkilöä oli vastuuhenkilö tai osakas kahdessa ei-toimivassa yrityksessä

Tarkastelun perusteella ei havaita merkkejä tunnistettujen organisaatiohenkilöiden laajasta osallistumisesta lyhyen elinkaaren yritystoimintaan. Havainto vahvistaa käsitystä siitä, että lyhyen elinkaaren yrittäjäyys, jos sellaista on harjoitettu, on tapahtunut pääosin bulvaanien suojassa.

¹² Muilta osin organisaatiohenkilöitä koskevaan tarkasteluun on poimittu tiedot vuosilta 2008-2013.

5 ARVIO KÄÄNNETYN ARVONLISÄVEROVELVOLLISUUDEN VAIKUTTAVUUDESTA

5.1 Käytetyn tavaran arvonlisäverotus – nykytilanne

Käytettyjen tavaroiden kaupassa on tyypillistä, että kauppias ostaa tavarat yksityishenkilöltä ilman arvonlisäveroa. Kun kauppias myy hyödykkeen, hän ei saa vähentää myyntihintaan sisältyvää piilevää arvonlisäveroa, joka on sisältynyt tavaran alkuperäiseen ostohintaan.

Piilevän veron eliminoimiseksi arvonlisäverotuksessa voi tietyissä edelleenmyyntitilanteissa soveltaa ns. marginaaliverotusmenettelyä, joka poistaa piilevän veron. Jälleenmyyjä suorittaa tällöin veron saamastaan voittomarginaalista eli tavaran myyntihinnan ja ostohinnan välisestä erotuksesta.

Marginaaliverotusmenettelyn mukainen vähennys saadaan tehdä verollista edelleenmyyntiä varten hankitun käytetyn tavaran ostosta. Marginaaliverotusmenettelyn soveltaminen on vapaaehtoista ja jälleenmyyjä voi halutessaan soveltaa marginaaliverotusmenettelyä myyntitapahtumittain. Jos marginaaliverotusmenettelyä ei sovelleta, myyntiin sovelletaan tavanomaisia arvonlisäveron säännöksiä.

Taulukko 26. Arvonlisäverotus romumetallin kaupassa. (1) Marginaalivero ja (2) Normaali arvonlisävero.

	YKSITYIS- HENKIÖ	YRITYS1	YRITYS2	OSTAJA
(1) MARGINAALIVERO				
Tapahtuma 1	veroton myynti	veroton osto		
Tapahtuma 2		marginaaliverollinen myynti	marginaaliverollinen osto	
Tapahtuma 3			verollinen myynti	verollinen osto
Veron peruste		voittomarginaali (ilman veroa)	koko myynti (ilman veroa)	
Vähennys		ei vähennystä	oston sisältämä vero = marginaalivero	
(2) NORMAALI ARVONLISÄVERO				
Tapahtuma 1	veroton myynti	veroton osto		
Tapahtuma 2		verollinen myynti	verollinen osto	
Tapahtuma 3			verollinen myynti	verollinen osto
Veron peruste		koko myynti (ilman veroa)	koko myynti (ilman veroa)	
Vähennys		ei vähennystä	oston sisältämä vero = normaali vero	

5.2 Käännetty arvonalisäverovelvollisuus ja sen soveltaminen

Ruotsin malli

Arvonalisäverotuksessa verovelvollinen on yleensä tavaran tai palvelun myyjä. Käännetty arvonalisäverovelvollisuus tarkoittaa sitä, että tavaran tai palvelun myynnistä verovelvollinen on ostaja.

Kun sovelletaan käännettä verovelvollisuutta, myyjä laskuttaa myyntinsä ilman arvonalisäveroa. Myyjä saa vähentää hankintoihinsa sisältyvät arvonalisäverot normaaliin tapaan, vaikka ostaja on myynnistä verovelvollinen. Ostaja suorittaa veron myyjän puolesta ja ostajalla on oikeus muiden verollisten hankintojensa lisäksi vähentää käännetyn verovelvollisuuden nojalla suorittamansa vero, jos vähennysoikeuden yleiset edellytykset täyttyvät.

Tämä ilmiöselvityksen tarkastelut perustuvat olettamukseen, että Suomessa ryhdyttäisiin soveltamaan käännettä arvonalisäverovelvollisuutta romukauppaliiketoimintaan samoilla ehdoilla kuin Ruotsissa on tehty 1.1.2013 alkaen (ns. "Ruotsin malli"). Tällöin soveltamisalue- ja tuoterajaukset olisivat pääpiirteissään seuraavat:

- Käännettä verovelvollisuutta sovellettaisiin elinkeinonharjoittajien välisiin myynteihin.
- Järjestelmää ei olisi rajattu varsinaisiin romualan toimijoihin vaan se koskisi kaikkia toimijoita ja yrityksiä, jotka luovuttavat laissa määriteltyjä romuja ja jätteitä toiselle elinkeinonharjoittajalle.
- Käännettä verovelvollisuutta sovellettaisiin tiettyjen metalliromujen ja -jätteiden luovutuksiin eli: rauta ja teräs, kupari, nikkeli, alumiini, lyijy, sinkki, tina ja muut epäjalot metallit sekä galvaanisista elementeistä, paristoista ja sähköakuista koostuvaan romuun ja jätteeseen.
- Eri (metalli)romulajeja ei määriteltäisi arvonalisäverolaissa vaan niiden osalta viitattaisiin tullilainsäädännön puolella säädettyyn CN-nimikkeistöön (yhdistetty nimikkeistö) eli tariffi- ja tilastonimikkeistöön.

Vaihtoehtoiset harmaan talouden torjuntakeinot

Romumetallin kaupan valvonta painottuu Suomessa Verohallinnossa verotarkastusten vaaraan. Eriytynyt painoarvo on harmaan talouden torjunnassa. Kokemus on osoittanut, että harmaan talouden tarkastuskohteet ovat usein työläitä, pitkäkestoisia ja resursseja sitovia. Useissa tapauksissa verotarkastukset suoritetaan viranomaisyhteistyönä poliisin kanssa. Erityisesti monipolviset bulvaanijärjestelyt sekä salatun myynnin ja kuittikauppojen takana olevan tosiasiallisen toiminnan laadun ja laajuuden selvittäminen ovat romumetallitoimialan keskeisiä ongelmakohtia.

5.3 Vaikuttavuus - lukumäärän arviointi

Ruotsin verohallinto on arvioinut, että Ruotsissa metalliromukauppa harjoittavia yrityksiä on noin 2 000. Käännettä verovelvollisuutta koskevassa Hallituksen esityksessä ei arvioida lain piiriin joutuvien yritysten määrää tämän tarkemmin.

Kun Ruotsin verohallinnon arvio romukauppaa harjoittavista yrityksistä suhteutetaan Suomen kansantalouden kokoon, havaitaan, että arvion suuruusluokka vastaa tämän selvityksen kohdejoukon kokoa (1 062 yritystä, joista tarkasteluhetkellä toimivia 652).

Jos käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan Ruotsin mallin mukaisesti eli aina, kun metalliromu tai jäte vaihtaa omistajaa yritysten tai elinkeinonharjoittajien välillä, niin lain soveltamisen piiriin joutuu huomattavasti suurempi määrä yrityksiä, kuin tämän selvityksen kohdejoukko on.

Suuri määrä yrityksiä myy satunnaisesti romumetallia romun kerääjille ja romukauppiaille. Ehdotetussa mallissa myös satunnaiset myyjät tulisivat käännetyn verovelvollisuuden piiriin. Toisaalta, käytännössä ilmoittamaton pimeä toiminta rajoittaisi käännettyä verovelvollisuutta noudattavien yritysten määrää.

Tässä selvityksessä arvioitiin soveltamisen laajuutta Verohallinnon verotarkastusyksikön keräämien vuotta 2011 koskevien ostoreskontratietojen perusteella. Soveltamisen laajuutta arvioitaessa keskeistä oli muodostaa käsitys metalliromun alkulähteenä toimivien yritysten eli ns. metallin luovuttajien vuotuisesta lukumäärästä. Verotarkastusaineiston metallia ostavat yritykset (= otos) suhteutettiin tämän selvityksen kohdejoukkoon (= populaatio). Populaatio ositettiin tilinpäätöksen ostotietojen mukaisesti suuruusluokkiin ja otoksen edustavuus osituksissa laskettiin. Lisäksi huomioitiin todennäköisyyskertoimien avulla se, että osa otoksen ulkopuolelle jääneiden ostajien myyjistä olisi samoja kuin otosyrityksillä. Lukumääräarviosta poistettiin yritykset, jotka eivät olleet arvonlisäverovelvollisia.

Näin saadun arvion mukaan **romualan käännetty arvonlisäverovelvollisuus koskisi Suomessa vuosittain noin 15 000–17 000 yritystä.**

Itselaskutus

Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltaminen edellyttäisi muutoksia yritysten laskenta- ja laskutusjärjestelmiin sekä henkilöstön kouluttautumista. Romualalla on tyypillistä että ostaja laatii laskun myyjän puolesta. Romuliikkeitä, siis romun ostajia, on huomattavan vähän (652 toimivaa yritystä vuonna 2012) suhteessa romun toimittajiin, joita on noin 15 000–17 000.

Itselaskutuskäytäntö huomioiden suurin päivitystarve kohdistuisi romuliikkeiden järjestelmiin ja henkilöstön kouluttautumiseen. Näiden lukumäärä on Suomessa huomattavasti pienempi kuin esimerkiksi rakentamisen käännetyn verovelvollisuuden piiriin joutuneiden yritysten lukumäärä (noin 50 000 yritystä vuosittain). Romun luovuttajilla muutosten tarve olisi pienempi ja se kohdistuisi lähinnä kirjanpidollisiin seikkoihin.

5.4 Vaikutus verotuottoon – mekanismit

Käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta saatava hyöty perustuu Taulukon 26 tilanteeseen (2), jossa myyjä jättää veron tilittämättä, mutta ostaja hyödyntää arvonlisäveron vähennykset.

Kun sovelletaan käännettyä verovelvollisuutta ei synny tilannetta, jossa yksi jättää arvonlisäveron maksamatta ja toinen kuitenkin vähentää sen, koska vähennyksen tekijä ja maksaja ovat sama taho, eli ostaja. Ketjun viimeiset ostajat ovat suuria toimijoita (esim. terästehdas), joita yleensä pidetään luotettavina ja osaavina veron ilmoittajina ja maksajina, jolloin veron suorittaminen koko ketjussa syntyneestä lisäarvosta on varmempaa.

Romualan yrityksiin tehdyissä verotarkastuksissa esiin nousseita arvonlisäveroon vaikuttavia harmaan talouden tekotapoja olivat salattu myynti, katteettomat vähennykset ja kuitti-kauppa. Ongelmana ovat erityisesti bulvaanit, jotka jättävät veron tilittämättä romukauppi-aiden hyödyntäessä ostovähennykset.

Tämän selvityksen luvussa 4 todettiin tilastollisen tarkastelun perusteella, että romualan yrityksistä suuri osa on verovelkaisia ja arvioverotettuja, ja että monella yrityksellä kirjanpito on laiminlyöty. Lisäksi luvussa 3 havaittiin, että alalla on paljon lyhyen elinkaaren yrityksiä ja että huomattavan suuri määrä kohdejoukon yrityksistä on poistettu ennakkoperintärekisteristä velvoitteiden laiminlyöntien seurauksena. Nämä havainnot tukevat käsitystä siitä, että verotarkastuksissa ilmenneet mm. arvonlisäverotukseen liittyvät ongelmat ovat yleisiä romualan toimijoiden keskuudessa.

Verohallinto teki rikosilmoituksen 24 kohdejoukon yrityksestä vuosina 2007–2013. Suhteellisesti laskien Verohallinto teki rikosilmoituksen 2,3 prosentista kohdejoukon yrityksistä. Vastaava luku oli noin 0,5 prosenttia kun huomioitiin kaikki Verohallinnon rekisterissä olevat yritykset.

Yleisestikin voidaan ajatella, että ala on petosherkkä, koska lähes kaikki Euroopan Unionin jäsenvaltiot soveltavat romumetallin myyntiin käännettä verovelvollisuutta. Direktiivin mukaan käännettä verovelvollisuutta voidaan soveltaa vain petosherkillä toimialoilla.

Verotarkastusten ja tämän ilmiöselvityksen taloudellista luotettavuutta koskevan analyysin perusteella näyttää siltä, että harmaan talouden ilmiöiden esiintyvyys romualalla on verrattavissa rakennusalan harmaan talouden esiintyvyyteen. Esimerkiksi verovelkaisia yrityksiä oli romualalla jopa enemmän kuin rakennusosalalla. Romualalla käännettä arvonlisäverovelvollisuus voisi kuitenkin toimia suhteellisesti tehokkaammin harmaan talouden torjunnassa kuin rakennusosalalla. Tähän olettamukseen vaikuttaa kaksi seikkaa:

Rakentamispalveluiden käännettyn verovelvollisuuteen liittyvänä riskinä on pidetty ns. pääurakoitsijariskiä, eli riskiä siitä, että pääurakoitsija ei syystä tai toisesta tilitä veroa valtiolle, kun se myy kokonaisurakan tilaajalle verolla.¹³ Romumetallin kaupassa tätä riskiä ei käytännössä ole. Toisin kuin rakentamisessa, romualalla on vain muutama suuri toimija (terästehtaat, sulatot), joille ketjussa oleva romumetalli lopulta päättyy. Nämä ovat tunnettuja toimijoita, joiden kohdalla niiden omasta liiketoiminnastaan veron maksamatta jättämisen riski on erittäin pieni. Samalla on ilmeistä, että nämä toimijat osaavat ja haluavat käsitellä romuostonsa käännetyn verovelvollisuuden mukaisesti.

Rakentamispalvelun käännetyn verovelvollisuuden soveltamisalan ulkopuolelle jää myynti sellaiselle toimijalle, joka ei täytä ostajalle asetettua ehtoa (myy rakentamispalveluja muutoin kuin satunnaisesti). Esimerkiksi myyntiin yksityishenkilöille ei sovelleta käännettä verovelvollisuutta. Kesäkuussa 2012 alle 30 prosenttia toimialan F Rakentaminen myynnistä oli käännetyn verovelvollisuuden alaista.¹⁴ Sitä vastoin romumetallin kierrätyksessä käännettä arvonlisäverovelvollisuus ulottuisi käytännössä lähes kaikkien kaupankäyntiin, sillä vain pieni osa romusta myydään yksityisille tai muutoin ulos tässä selvityksessä kuvatusta ketjusta.

5.5 Vaikutus verotuottoon – laskelmat

Tukkuliikkeiden liikevaihto-tietoon perustuva laskelma

Romualan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tuottoarvion lähtökohdaksi on syytä ottaa rakentamispalvelun käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tuottama verotulojen kasvu, jonka on laskettu olevan noin 75 miljoonaa euroa vuodessa. Rakennusalan arvonlisäveron

¹³ Rakennusalan käännettä verovelvollisuus johtaa siihen, että ketjun viimeinen toimija käytännössä suorittaa arvonlisäveron koko urakasta eli sekä ketjun aiempien toimijoiden että oman työnsä lisäarvosta.

¹⁴ Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 005/2011 Rakentamispalvelujen käännettä arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. Loppuraportti, Taulukko 1.

tuotto, joka oli 1 873 miljoonaa euroa vuonna 2011, kasvoi noin 4 prosenttia käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönoton jälkeen.¹⁵

Tuottoarvion laskeminen romualalle osuutena toteutuneesta ilmoitetusta arvonlisäverosta on ongelmallista, koska tukkuliikkeet ovat vientiyrityksiä ja siten arvonlisäveron kertymä jää suhteellisesti pienemmäksi kuin rakennusalalla (Taulukko 10). Lisäksi selvityksen kohdejoukko ei ehkä kata kaikkia romualan toimijoita etenkin kerääjäyritysten osalta ja osa liiketoiminnasta jää tilastojen ulkopuolelle yleisesti harjoitetun käteiskaupan seurauksena.

Sen sijaan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tuoton arviointia varten muodostetaan arvio metallinkierrätysliiketoiminnan laajuudesta Suomessa. Suomessa suurin osa metalliromusta kulkee tässä selvityksessä kuvatun tukkukauppiasportaan kautta loppukäyttäjille. Myyntiketjussa viimeisen yrityksen liikevaihto kertoo koko ketjun yritysten tuottaman arvon lisäyksen määrän. Arvonlisävero puolestaan määräytyy kullekin yritykselle sen tuottaman arvonlisäyksen perusteella.¹⁶ Arvioi siitä, kuinka paljon käännetty verovelvollisuus voi kasvattaa verotuottoa, perustuu tietoon tukkukauppiaaksi luokiteltujen yritysten liikevaihdosta.

Tukkukauppioiden liiketoimintaan sisältyy myös muun kuin metalliromun myyntiä. Tieto metalliromun osuudesta myynnin arvosta saatiin liikkeiltä itseltään. Rooliin tukkukauppias kuuluneiden yritysten yhteenlaskettu metallinkierrätysliiketoiminnan liikevaihto ilman arvonlisäveroa oli noin 790 miljoonaa euroa vuonna 2011.¹⁷

Suhteuttamalla romualan liiketoiminnan laajuus rakentamispalvelun käännetyn verovelvollisuuden tuomaan hyötyyn, **saadaan tuottoarvioksi noin 7–8 miljoonaa euroa.**

Esitetyn arvion osalta suurin epävarmuus liittyy siihen, kuinka suuri on käännetyn verovelvollisuuden tuoma hyöty suhteessa alan verokertymään. Kohdassa 5.2 todettiin, että käännetyn verovelvollisuuden vaikuttavuus on romualalla todennäköisesti suurempi kuin rakennusalalla – toisin sanoen käännetyn verovelvollisuuden ”mekanismin” arvioidaan toimivan paremmin romualalla kuin rakennusalalla.

Toisaalta romualalla ongelmatoimijoiden osuus toimialan liikevaihdosta on pienempi kuin rakentamisessa. Romualalla ongelmalliseksi on arvioitu kerääjäntason yritykset, joihin bulvaanitoiminta keskittyy. Rakennusalalla suurimmat ongelmat ilmenivät urakkaketjun alimmalla tasolla. Rakennusalalla alimman portaan alirakentajien osuus koko toimialan myynneistä oli 15 prosenttia vuonna 2011, kun romualalla tämän selvityksen kerääjäyritysten osuus koko ketjun liikevaihdosta oli noin 5 prosenttia. Vaikka mahdollisesti iso osa kerääjäyritysten myynneistä puuttuu taulukon 10 luvuista, niin romualalla kerääjäntason osuus liikevaihdosta jää mitä ilmeisimmin pienemmäksi kuin 15 prosenttia. Tästä johtuen tuotto-prosentin arvioidaan varovaisesti olevan saman kuin rakennusalalla eli noin neljä prosenttia.

Verotarkastushavaintoihin perustuva laskelma

Käännetyn verovelvollisuuden aikaansaamaa arvonlisäveroverovajeen pienentymistä voidaan perustella myös tukeutuen verotarkastushavaintoihin, kun suhteutetaan tarkastusten tulokset koko toimialaan. Tällöin on poistettava verotarkastuksen kohdevalinnan vaikutus, koska erityisesti romumetallialalla osuvuus harmaaseen talouteen on suuri (noin 76 pro-

¹⁵ Harmaan talouden selvitysyksikkö, Ilmiöselvitys 005/2011 Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. Loppuraportti.

¹⁶ Jos käännetty arvonlisäverovelvollisuus otettaisiin käyttöön, tukkukauppioiden myyntiin sovellettaisiin käännettyä verovelvollisuutta. Tuottoarvion tulee näin ollen perustua tukkuliikkeiden metalliromun *myynnin* arvoon. Jos tuottoarvio tehtäisiin loppukäyttäjien tietoja käyttäen, sen täytyisi perustua *ostojen* arvoon, sillä loppukäyttäjien myynneihin ei enää sovelleta romualan käännettyä verovelvollisuutta.

¹⁷ Metallinkierrätysliiketoiminnan arvioitu osuus x tuloslaskelman liikevaihtotieto

senttia). Lisäksi suhteellisen pieni tarkastelujoukko vääristäisi kuvaa koko toimialasta, mikäli arvioitaisiin harmaan talouden osuutta yksinomaan tarkastushavaintojen perusteella.

Verotarkastuksen kohdejoukossa todettu voimakas harmaan talouden painotus neutraloidaan korjauskertoimella; kohdejoukon harmaan talouden osuuden oletetaan olevan yhtä suuri kuin koko verotarkastustoiminnalla paljastettu harmaan talouden osuus eli 25 prosenttia kaikista tarkastuksista (vertailuvuosi 2012). Romualalla keskimääräinen verotarkastuksilla todettu arvonlisäveromenetys korjauskertoimella korjattuna suhteutetaan toimialan toimiviin yrityksiin (652 kpl). Näin laskettu keskimääräinen arvonlisäveromenetys ja käännetyn verovelvollisuuden tuottoarvio on 14,3 miljoonaa euroa vuodessa.¹⁸

Verotarkastushavaintojen vähäinen lukumäärä ja tarkastusten keskittyminen romukauppiastason yrityksiin aiheuttavat epävarmuutta tämän laskentatavan tulokseen. Kerääjäntason yritykset ovat keskimäärin pienempiä kuin tarkastetut romukauppiat, joten havaittu keskimääräinen arvonlisäveron virhe voi aiheuttaa tuottolaskelmaan harhaa ylöspäin. Tästä johtuen edellä esitetty liiketoiminnan laajuuteen perustuva tuottolaskelma antaa todennäköisesti luotettavamman arvion käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden hyödystä.

¹⁸ Vastaavaa keskimääräislukuihin perustuvaa laskentatapaa sovellettiin rakentamispalveluiden käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikuttavuuden arvioinnissa lain valmisteluvaiheessa. Menetelmällä tuotettu arvio on yhdenmukainen jälkikäteen toteutetun tuottoarvion kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ/YHTEENVETO

Selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa romualalle suoritetuissa verotarkastuksissa ilmenneitä harmaan talouden tekotapoja ja niiden vaikutusta erityisesti arvonlisäveron kertymään. Selvitystä varten muodostettiin romualan yrityksiä edustava kohdejoukko. Kohdejoukon yrityksiä ja niiden taloudellista luotettavuutta tarkasteltiin tilastollisesti veroaineistoja käyttäen ja pyrittiin löytämään yhtymäkohtia verotarkastushavaintoihin. Selvityksessä pohdittiin myös käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamista romualalle ns. Ruotsin mallin mukaisesti. Keskeisenä tavoitteena oli muodostaa käsitys käännetyn verovelvollisuuden vaikutuksista – esimerkiksi kuinka laajaa yritysjoukkoa romualan käännetty arvonlisäverovelvollisuus koskisi ja kuinka suuri hyöty lainmuutoksella voitaisiin saavuttaa.

Verotarkastusten keskeiset havainnot liittyvät yritysten harjoittamaan salattuun myyntiin, perusteettomien arvonlisäverovähennysten tekemiseen sekä veron ilmoittamisen ja maksamisen laiminlyönteihin. Harmaan talouden toiminnassa käytetään hyväksi kuittikauppiaita ja bulvaaneja. Nämä ovat tyypillisesti ns. lyhyen elinkaaren yrityksiä.

Verotarkastuksissa on tullut esille, että metalliromun myyntiä pyritään salaamaan joko jättämällä yrityksen myyntiä kirjaamatta kirjanpitoon tai laiminlyömällä koko kirjanpidon pitäminen. Bulvaaneja hyödynnetään laskuttamalla yrityksen myyntiä bulvaaniyritysten nimissä. Kuittikauppa ilmenee pääosin niin, että tekaistulla kuitilla saatetaan arvonlisäverotuksessa vähennyskelpoiseksi osto, joka ei tosiasiallisesti ole vähennyskelpoinen.

Bulvaanien toimintaan puuttuminen on erityisen ongelmallista ns. osittaisbulvaanien kohdalla. Näillä toimijoilla kuittikauppa sekoittuu todelliseen metalliromukauppaan, jolloin laillisen ja laittoman toiminnan erottaminen toisistaan ei ole mahdollista käyttämällä tavanomaisia liiketoiminnan tunnuslukuja. Näihin voidaan puuttua vain erityisin menetelmin kuten verotarkastuksin ja rikostutkinnan keinoin. Toiminnan kattava valvonta ei ole mahdollista nykyisillä viranomaisresursseilla.

Selvityksessä on kuvattu karkeasti metalliromun tyypillistä kierrätys- ja myyntiketjua ja muodostettu siihen kuuluville yrityksille niiden toiminnan mukaiset roolit "kerääjä", "romukauppias" ja "tukkukauppias". Karkea roolijako perustuu verotarkastuksista saatuihin havaintoihin yritysten eri tehtävistä aina romun keräämisestä sen eriateiseen lajitteluun ja jalostamiseen.

Verotarkastetuista romualan yrityksistä 76 prosenttia oli harmaan talouden kohteita. Verotarkastettujen yritysten määrä oli kuitenkin suhteellisen pieni, mistä johtuen yksin niiden perusteella ei voida päätellä harmaan talouden laajuutta koko romualalla. Verotarkastustulosten yleistettävyyttä arvioitiin muodostamalla romualaa mahdollisimman hyvin kuvaava kohdejoukko ja tutkimalla tilastollisesti tämän joukon taloudellista luotettavuutta.

Selvityksen kohdejoukkoon kuuluivat Romukauppiaiden Liiton jäsenyritykset, Verohallinnon Verotarkastusyksikön romuala-kohdejoukon yritykset sekä Verohallinnon tietokannassa olevat yritykset metallinkierrätyksen kannalta keskeisimmistä TOL 2008 -toimialaluokista. Kohdejoukkoon kuului kaikkiaan 1 062 yritystä, joista 652 oli tarkasteluhetkellä toimivia.

Kohdejoukon yritykset jaettiin toimialatarkastelussa kuvattuihin rooleihin käyttäen hyväksi yritysten käyttöomaisuus ja palkkasummatietoja. Käyttöomaisuudeltaan ja palkanmaksultaan pienet yritykset luokiteltiin kerääjiksi (884 yritystä) ja suuremmat yritykset joko romukauppiaksi (174 yritystä) tai tukkukauppiaksi (4 yritystä).

Kohdejoukon yrityksistä 476 eli 45 prosenttia ei kuulunut ennakkoperintärekisteriin. Tämä johtuu osittain siitä, että kohdejoukossa on paljon toimintansa lopettaneita yrityksiä (193 tapausta). Ennakkoperintärekisteristä poistamisen syy liittyi kuitenkin huomattavan usein verotuksen laiminlyönteihin (195 tapausta).

Vuosina 2006–2010 perustetuista kohdejoukon yrityksistä puolet ei ollut tarkasteluhetkellä enää toimivia. Elinajan lähempi tarkastelu paljasti, että vuosina 2006–2010 perustetuista yrityksistä 31 prosentilla elinaika oli alle kaksi vuotta ja 37 prosentilla alle kolme vuotta. Lyhyen elinkaaren yritykset olivat lähes poikkeuksetta roolin kerääjä edustajia. Kohdejoukon tilastollinen tarkastelu tukee verotarkastuksissa tehtyjä havaintoja yrityskierrätysilmiöstä ja lyhyen elinkaaren yritystoiminnasta.

Sen sijaan selvityksessä ei havaittu merkkejä kohdejoukon organisaatiohenkilöiden laajasta osallistumisesta lyhyen elinkaaren yritystoimintaan. Toiminta lyhyen elinkaaren yrityksillä näyttää tapahtuneen vaihtelevia bulvaaneja hyväksi käyttäen.

Selvityksessä havaittiin, että yrityksen joutuminen arvioverotuksen piiriin ennakoi usein sen toiminnan päättymistä. Erityisesti yrityksen joutuminen arvonlisäveron osalta arvioverotuksi näyttää olevan vahva riskitekijä toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta. Kerääjätasen yrityksillä on runsaasti ilmoituslaininlyöntejä, sillä 20 prosenttia tämän tason yrityksistä joutui arvioverotettavaksi vähintään kerran vuosina 2008–2013. Sen sijaan romu- ja tukku-kauppiaiden joutuminen arvioverotettavaksi oli harvinaista.

Kohdejoukon yrityksistä 28 prosentilla oli verovelkaa – luku on jopa suurempi kuin verovelkaisten osuus rakentamisen toimialalla. Tilinpäätöstietojen tarkastelussa havaittiin, että tiedot puuttuvat usein etenkin rooliin kerääjä kuuluville yrityksiltä. Tässä ryhmässä oli myös enemmän tappiollisia yrityksiä kuin kohdejoukossa keskimäärin.

Jos Suomessa sovellettaisiin romumetallin kauppaan käännettyä arvonlisäverovelvollisuutta samoilla ehdoilla kuin Ruotsissa tehdään nykyisin, niin lain soveltamisen piiriin tulisi noin 15 000–17 000 yritystä vuosittain. Lainmuutoksen aiheuttamien käyttöönottokustannusten arvioitiin olevan yrityksille selvästi vähäisempiä kuin rakentamispalvelun käännetyn verovelvollisuuden käyttöönottokustannukset olivat olleet. Arvio perustui siihen, että uudistus koskisi pienempää yritysjoukkoa. Lisäksi jo nykyisin on romumetallin kaupassa yleisesti käytössä ns. itselaskutusikäytäntö, mikä tarkoittaa sitä, että ostaja laatii laskun. Suurimmat kustannukset lainmuutoksesta tulisivat siten romumetallin ostajille, joita on Suomessa arviolta alle tuhat (tämän selvityksen kohdejoukossa oli tarkasteluhetkellä 652 toimivaa yritystä).

Metalliromukaupan tehokas viranomaisvalvonta edellyttäisi nykyistä huomattavasti suurempaa verotarkastusten määrää. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista käytettävissä olevilla tarkastusresursseilla. Käännetty arvonlisäverovelvollisuus arvioitiin tehokkaaksi keinoksi kasvattaa verotuottoa, koska sen myötä veron maksaminen koko ketjussa syntyneestä lisäarvosta siirtyisi lähes täysin suurille toimintansa vakiinnuttaneille yrityksille romukaupan ketjun loppupäässä. Selvityksessä arvioitiin varovaisuusperiaatetta noudattaen, että metalliromukauppaan sovellettuna käännetty verovelvollisuus kasvattaisi verotuottoa noin 7–8 miljoonaa euroa vuodessa.

7 LÄHDELUETTELO

7.1 Viranomaisaineistot

Poiminnat Verohallinnon tietokannasta maaliskuu – syyskuu 2013

7.2 Kirjalliset lähteet

Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 005/2011, Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. Loppuraportti

Harmaan talouden selvitysyksikkö, Ilmiöselvitys 17/2012, Osaraportti I, Verovelat

Harmaan talouden selvitysyksikkö, ilmiöselvitys 2013, Yksityisen terveydenhuollon yritykset Suomessa

Omvänd skattskyldighet för mervärdesskatt vid handel med avfall och skrott av vissa metaller, Lagrådsremiss, 31.5.2012

Yhteenveto verotarkastetuista romualan yrityksistä vuosina 2007–2012, ylitarkastaja Juha Kuusala

7.3 Haastattelut

Suomen Romukauppiaiden Liitto Ry:n toiminnanjohtaja Jari Kortesoja